Dr. JORDAN KUNIČIĆ
MAG. THEOL.

KATOLIČKA MORALKA

VI SVEZAK
IV IZDANJE
ZAGREB 1969.

Dr. Jordan Kuničić

Z N A N O S T   S P A S E N J A

(Bilješke iz kat. moralke)

VI

Posebna umjerenost (uzdržljivost) - staleška moralka

Ne provodite život poput
pogana (Ef 4,17);
Vladajte se dostojno Kris-
tove Vesele vijesti
(Fil 1,27)

ZAGREB 1969.

Odgovara: O. Dr. Jordan Kuničić O. P. Zagreb, Kontakova 1
Izdali i umnožili vlastitim ciklostilom: Salezijanski bogoslovi,
Zagreb, Omiška 10

U ovom se svesku raspravlja o posebnoj uzdržljivosti ili umjerenosti. Svaka krepost znači uzdržavanje od onoga na što protivna strast nagoni, stavljanje mjere kreposnom impulsu, ali hrana-piće-seks posjeduju naročito jaku **atraktivnu** snagu, i pružaju mogućnost lakog zastranjenja. Zbog toga govorimo o posebnoj uzdržljivosti ili umjerenosti.

Na kraju sveska nalazi se moralka koliko je primijenjena na posebne situacije u kojima se kršćanin nalazi. To je staleška deontologija ili profesionalna moralka.

Svezak počinje s IV. raspravom. Četvrta je u općoj sintezi ili sistematici moralke, jer je već bilo govora o razboritosti, pravednosti, duhovnoj jakosti (hrabrosti). Nekima je sistematika teška, što ne znači da ona nije i u sebi vrijedna i studentima za intelektualnu formaciju vrlo korisna.

Č E T V R T A   R A S P R A V A

O KREPOSTI (POSEBNE) UZDRŽLJIVOSTI ILI UMJERENOSTI (hrani, piću, seksu)

sv. Toma, II-II, q. 141 - 171

I. UVOD: O UMJERENOSTI OPĆENITO

1) Značenje izraza. Izraz "temperantia" označuje krepost mjere ili ravnoteže pred atraktivnom snagom spomenutih vrednota. Ali to uključuje više funkcija: potiskivati nedopuštene porive - uvoditi reda u njihovoj uporabi - osmišljavati ili orijentirati njihove snage prema višim vrednotama duha - integrirati ih u jedinstvo JASTVA. Recimo kratko: umjerenost čovjeka osposobljuje da se uzdržava od nedopuštenih te da stavlja mjeru dopuštenim užicima u vrednovanju hrane, pića, seksualnih doživljaja (seksualnih ne znači uvijek ni nužno veneričkih).

2) Na izvoru Objave. Umjerenost, koliko uključuje vlast nad čuvstvima ili osjećajima, zajednička je i poganima i kršćanima. I kršćanin je pozvan da se uzdržava od svake vrsti zla (1 Sol 5,22). To postizava kreposnim vježbanjem, gospodstvom nad osjećajima ili čuvstvima.

Shvaćena u ovoj širini ona je specifično grčka, možda je to najviši domet stare duhovne grčke kulture. Ali poznata je i u Sv. pismu. Očituje se na području pravednosti (Dap 24,25). Poznata je jednostavno kao uzdržljivost (Gal 5,23), postoja-

nost (2 Pet 1,6). Ona uvodi u kršćanina strogi režim, jer ga čini "gospodarom sebe" kao što sportaš gospodari svojim udovima (Tit 1,8), za što se traži trening (1 Kor 9,25; 2 Tim 3,3). Nalazi se kao umjerenost u vinu (1 Tim 5,22), kao uzdržljivost na području seksa (1 Kor 7,9). Vidi Spicq, II, str. 555, bilj. 4.

Ovdje ne govorimo o umjerenosti ili ravnoteži kao vlastitosti svake kreposti, kao odlike na svakom djelatnom području (vidi sv. II, br. 109), ne, ovdje suzujemo pitanje na umjerenost na posebno teško područje <u>hrane-pića-seksa</u>. I ovdje tražimo kako općenito ti prostori <u>spadaju na kršćansku</u> antropologiju, odnosno kako se te funkcije integriraju u puninu JASTVA kršćanina, te kako se slažu s osnovnim načelima kršćanskog života.

Očito je da uzimanje hrane i pića po Sv. pismu spada na najnižu stepenicu čovječje djelatnosti, to spada na želudac tj. na: jesti i probavljati da se uščuva "sarks" - tijelo. Seksualne pak funkcije se integriraju u pojam vlasništva Kristova, jer će Krist "soma" - tijelo proslaviti kao i svoje. Ipak, na sva ta područja kršćanin mora sačuvati svoju vlast (Spicq II, 555 bilj. 3).

Kada rečemo da je umjerenost sastavna funkcija kršćanske antropologije treba da je shvatimo dinamički, tj. da se stiče i uzdržava uz napor. Zato Sv. pismo tu čovječju vlast nad sobom općenito naziva "gospodar sebe". I ta vlast nad sobom čini kršćanina plemićem duha, ozbiljnim, vrijednim štovanja. Na području seksa ova vlast je i poseban dar, karizma (Spicq, I, str. 150; II, 556, bilj. 1).

3) <u>Idejno Novozavjetno uokviravanje umjerenosti</u>. Prelazeći na umjerenost u užem smislu, tj. na području hrane-pića-seksa, nije moguće kršćanski uokviriti pitanje bez nekih osnovnih ideja:

Prvo, ovako koncepirana umjerenost ne smije se izolirati od drugih kreposti u jedinstvu kršćanskoga života, npr. nema svetosti bez bratske ljubavi, nema bratske ljubavi bez čista srca, nema čista srca bez potiskivanja nečistih i grešnih poriva;

Drugo, kršćanska koncepcija tjelesnih funkcija (hranjenja-pića-seksualnih doživljaja) mjeri se prema cijeni tijela u kršćanskoj perspektivi, tj. tijelo mora služiti Gospodinu, jer je krvlju Kristovom postalo nekako Kristovo; mora biti čisto, jer je otkupljeno čistom krvlju Kristovom; ono je hram Duha Svetoga, time je svaki kršćanin "en etre doué au culte" (Spicq, II, str. 555 sl);

Treće, na tjelesnim funkcijama o kojima govorimo odigrava se suradnja čovjeka s Bogom. Čovjek pomaže Bogu u odvijanju trajnog stvaralaštva, uzdržavanja svijeta. Hrana i piće spadaju na nagon za samoodržanje, seksualni nagon spada na uzdržavanje vrste. Ta koncepcija podiže vrijednost tjelesnim funkcijama, što ne vrijedi za mnoge druge religije npr. za hinduizam i sl;

Četvrto, kršćanska pedagogija naglasuje da se na tim područjima, osobito na seksualnom području, opaža jače naglašen defektibilitet kao posljedica iskonskog grijeha. Prema tome, tu se traži veći oprez, manje samopouzdanja, veća búdnost. Čovjek je bijedan, nosi smrtonosno tijelo, kako piše sv. Pavao (Rim 7,24), a i kada se zadovolji zakonitim seksualnim osjećajima, to zadovoljenje rađa nekim patnjama (1 Kor 7,28);

Peto, kršćanin je trajno dužan integrirati niže funkcije u više, npr. seksualno u erotično, erotično u agape. To je, bez sumnje, vrlo teško, ali potrebno, jer ako se ne učini taj "transfer", tjelesne funkcije ostaju samo biološke naravi. Tako odgajanje u hranjenju i doživljajima seksualnosti mora poštivati osnovnu životnu vrednotu: spas duše. Ako bilo koja od spomenutih funkcija dovodi u pitanje taj spas duše, ona se mora preispitati, osmisliti, kršćanski predimenzionirati.

Možemo reći da se problematika umjerenosti po kršćanskoj koncepciji odvija između ove tri točke: namisli Božja da čovjek s njim sudjeluje u uzdržavanju i evoluciji svijeta - u činjenici iskonskog grijeha, odnosno slabosti čovječjoj na tim područjima - konačno u otajstvu Otkupljenja, tj. potrebi da se sve preporodi u Kristu prema misli Kristovoj.

4) <u>Hoćemo li tretirati ovo pitanje po negativnoj ili pozitivnoj metodi?</u> Negativna metoda se pretežno iscrpljuje u zabranama, u isticanju zlih posljedica udovoljavanja tim težnjama za hranom-pićem-seksom. Ta metoda zastrašuje, proklinje, savjetuje "abstine", ističe potiskivanje, samosvladavanje. - Pozitivna nastoji iskorištavati energije tih težnji. Upućuje na ono što je u njima pozitivno. Potiče na gospodstvo nad sobom, jer to donosi zadovoljstvo, osjećaj suvereniteta. Savjetuje da se promatra ljepota tih kreposti, njihova pozitivna uloga u životu i sl.

Dekalog je formulirao problematiku jednostavnom zabranom u VI zapovijedi. Ali to svođenje problematike na zabranu, na negativnu metodu, urodilo je mnogim nepoželjnim posljedicama (J.K: QUOUSQUE TANDEM "De praeceptis", u DTH, Piacenza, 1957, str. 404-417).

Danas se opaža tendencija da se problematika prebaci jednostavno i posve na pozitivnu metodu (J.K. u BS, 1964, str. 203 sl). Ali pri tome treba paziti: <u>prvo</u>, da jakost ovih nagona nije kod svakog ista, prema tome kod nekih će biti potrebna i negativna metoda; <u>drugo</u>, i negativna i pozitivna metoda spadaju na istu krepost, jer svaka krepost mora osposobiti čovjeka da se čuva zlih poriva i da razvija pozitivne snage osnovnih težnji čovječjeg života; <u>treće</u>, genetički, prvenstvo spada na negativnu metodu, osobito u početku duhovnog života ili poslije stečenih zlih navika, dok aksiološki prvenstvo može pripasti pozitivnoj metodi; <u>četvrto</u>, svaki pojedinac najbolje zna koja mu metoda i kada mu ta metoda odgovara, a koja ne, imajući uvijek pred očima potrebu da objektivni red morala bude iz-

nad svega; ni pojedincu neće sve riješiti kazuistička metoda, nego je potrebno imati u vidu osnovne smjernice kršćanskog morala u pitanju da se stvori solidna i svjesna kršćanska osobnost.

5) Kriterij dopuštenosti korelatnih užitaka. Doživljaji hranjenja i spolnosti pružaju odgovarajuće užitke. Psihološki je istina da čovjek mora biti oprezan prema sireni užitaka (sv. II, br. 87), ali moralist je zainteresiran da odredi smjernice, jer je moralka poietska disciplina. Možemo reći:

Prvo, da su užici dopušteni koliko su pratioci naređenih ili bezuvjetnih dužnosti za egzistenciju i širenje vrste;

Drugo, dopušteni su koliko ih traži poseban položaj npr. zdravlje pojedinca, zakoniti običaji, prilike mjesta, vremena itd.

Treće, potrebno je da ih se kršćanin ponekad svojevoljno odreče, jer poziv na svetost se ne može ostvariti ili ispuniti ako čovjek ne trenira sebe u sticanju kreposti, što uključuje hotično odricanje od nekih užitaka;

Četvrto, suvereno držanje prema užicima znak je kršćanske jakosti. Neki moderni savjetuju čovjeku da pred neizvjesnosti egzistencije prione uz ništavilo ili smrt, dok kršćanstvo poziva čovjeka na samopouzdanje, daleko od očaja i od iluzija. Život,je naime, nešto ozbiljno, ali ne tragično. Kršćanin je sin svjetla. Upravo je snaga umjerenosti u tome da čovjek ne klone, ako mu život ne donosi užitke koje bi očekivao (II-II, q. 141,3). Umjerenost je posebna hrabrost, dostojna udivljenja.

6) Neke razlike u tretiranju pitanja. Leclercq i neki drugi (vidi npr. istoga u ESSAIS DE MOR. CATH, IV, str.184) smatraju da se prije proučavao čin a ne činilac; da se naglašavala klasifikacija a ne geneza čina i njegove okolnosti; da se vodilo računa o vanjskim prilikama, ali da se nije osvrtalo na unutarnje prigode, npr. "besoin non satisfait" itd.

Rekao bih drukčije. Klasična je teorija da je u moralnom području važniji čin nego apstraktno promatranje činioca, međutim, ovdje se radi poglavito o razlici između teoretskog raspravljanja i njegove praktične primjene. U teoretskoj fazi važniji je objekt, potrebna je klasifikacija, gledaju se objektivne okolnosti; u praktičnoj fazi, recimo u ispovjedaonici, važnija je preokupacija o tome u kojoj se situaciji nalazi penitent, kakvog je temperamenta, u kojim je neprilikama, prigodama, koliko je popustio zlu iz slabosti, koliko iz zloće.

O tome sam više puta pisao (BS, 1964, str.207-209; god. 1969, str. 135). A još bih nadodao da moderni neispravno naglasuju taj "besoin non satisfait" kao da je neki novi rekvizit s kojim treba računati. Poznat je vrlo dobro i starima. Pitanje je o kojoj se neudovoljenoj potrebi radi. Zar strastven čovjek

može udovoljavati unutarnjim traženjima strasti? Zar se svatko mora povoditi za zovom užitaka? Reći će sv. Toma da samo manje savršeni traže lijek u užicima, savršeni imaju viša sredstva za unutarnje zadovoljenje (ETH, br. 1526).

7) Eksces i defekt na području umjerenosti. Na ovom području lakše je preći u eksces nego pasti u defekt. EKSCES je neumjerenost, pretjerano popuštanje svim porivima kao što čine djeca i primitivci, ili traženje rafiniranih užitaka kako čine sistematski neumjerenici kojima je život samo neko trajno traženje naslada, komfora i sl. - DEFEKT se naziva neosjetljivost, na području seksa se naziva frigidnost (spolna ravnodušnost ili anhedonija kada se spolni čin u braku vrši jedino iz osjećaja dužnosti; seksualna anestezija, tj. ako se pri tome ostaje neosjetljivim; frigidnost u užem smislu, ako se ostvaruje nepotpuno zadovoljenje radi neosjećajnosti).

8) Neke distinkcije sistematske moralke. Ova nam najprije kaže da ne može biti govora o integralno shvaćenoj umjerenosti, ako čovjek ne posjeduje i ne čuva neki zazor od niskosti neumjerenih istupa (verecundia), i ako ne posjeduje te ne nastoji razviti ljubav prema l ljepoti umjerenosti kao pravoj higijeni i odlici duše i tijela (honestas). Ne zaboravimo da je potrebno trajno naglašavati kako umjerenost posjeduje neko posebno zračenje (piše sv. Toma: "Honestum sua vi nos trahit et sua dignitate nos allicit" ETH br. 2170).

Nadalje nam predočuju uzdržavanje ili umjerenost u hrani-piću-seksualnim doživljajima kao posebna područja, vrste ili dijelove umjerenosti u užem smislu. Na umjerenost u spolnim doživljajima svodi se i "pudicitia" ili stidljivost u vezi s dokazima i poticajima spolne ljubavi kao što su pogledi, poljubci, dodiri itd.

Konačno, sistematika nam kaže da se potencijal umjerenosti ne iscrpljuje samo na tim trima područjima, nego da gdjegod treba jačeg obuzdavanja, gdjegod se pojavljuje snažan impuls prema nekoj ugodnosti ili slasti, da je potrebna posebna, podređena umjerenost. Ona će biti na lakšem terenu manjeg radiusa, ali pozvana je da stavlja mjeru (sv. II, br. 106). Tako, recimo, potrebna je krepost da se u otporima na seksualne pobude niti popusti niti naškodi zdravlju; umiljatost osposobljuje da se ne pređe mjera u odmazdi osvete; blagost stavlja mjeru u želji za kažnjavanjem; poniznost koči želju za važenjem; čednost stavlja mjeru u težnji za znanjem, za nastupima, za pojavom, odijevanjem.

II. UMJERENOST U HRANI - post i nemrs

9) Neumjerenost u uzimanju hrane. Moralist će reći da proždrljivost koja ima teških posljedica npr. uvrede, krađe, štetu po zdravlje, sablazan itd. može dospjeti i do teškog grijeha. Međutim, na tom prostoru opstoje mnoge mogućnosti da se povrijedi osjećaj mjere, nekog bon-tona, npr. jesti bilo gdje i bilo kada; tražiti uvijek delikatnu hranu; trajno se zanimati za specijalitete; mnogo jesti; pohlepno jesti i sl. (II-II, 148, 4). Proždrljivost smo nazvali glavnom manom (sv. II, br. 136).

OBJAVA nam prikazuje proždrljivost kao raspoloženje čovjeka da trbuh proglasi bogom (Fil 3,18); to čine neprijatelji križa, njihov je svršetak propast. Razuzdane gozbe i pijanke pristaju tami, grijehu, noći a ne svjetlu, Duhu (Rim 13,13). Krivi učitelji se pozivaju i na hranu, ali oni služe trbuhu te zavode srca priprostih (Rim 16,18). To su lažni učitelji, sinovi tame.

Odviše se brinuti za hranu, podavati se gozbama, biti će predznak posljednjih dana (Lk 21,34). Pohlepa za hranom obilježuje onog bogataša nasuprot Lazaru (Lk 16,19 sl), ali to nije način postupanja pravog Kristovog sljedbenika (Fil 3,17). Ne smije se za hranu prodati duhovna dobra kao Ezav (Heb 12,16). Važnije je duhovno jelo od onog tjelesnog (1 Kor 10,1 sl).

Mnoge, dakle, kazne čekaju proždrljivce. To su kazne radi nehigijene npr. šteta po zdravlje, ali ima kazni i za psihomatsko jedinstvo i duhovnu ravnotežu. Stari su govorili da pohlepan za hranom postaje neangažiran u traženju istine, u kulturnom izdizanju; postaje brbljavac, nezgrapan itd. (II-II 148,6).

10) Umjerenost u hrani kao pozitivni zakon: post i nemrs. Za danas to je kodificirano u apostolskoj konstituciji PAENITEMINI ET CREDITE EVANGELIO Pavla VI od 17. II 1966. U tom se dokumentu preuređuju sve dosadašnje norme. Dokidaju se posebni privilegiji, ali ostaju i dalje na snazi zavjeti o istoj materiji. Ne diraju se Pravila raznih Redova ili Instituta o tom pitanju.

1) Koji su temelji te prakse pokore? Na snazi je kod svih religija. U starini praksa se očitovala osobito u molitvi, postu i dobrim djelima. Krist je naučavao potrebu pokore i pokazao je primjerom njezinu vrijednost (Lk 13,5). Na nju čovjeka potiče Božja svetost i vlastita grešnost.

2) Kako se ta pokora posta i nemrsa osmišljuje? Potrebna je kao način zadovoljštine za grijehe. U njoj se krije i moć molitve, ona je kao molitva. Pokora, nadalje, zahvaća svu dušu, potresa njenim temeljima, zato je prikladna kao poticaj na obraćenje. A kako se može vjernije nasljedovati Krista nego oponašajući njegove postupke? On je činio pokoru. U jednu riječ:

post i nemrs su zahtjevi askeže, sredstva posvećenja.

3) Koje se smjernice danas ističu? Koje ideje rukovode današnjim zakonodavstvom u pitanju? Dvije: prva, da svaki kršćanin treba da posjeduje onaj "sensus paenitentialis", tj. poziv na pokoru, i da u tom pravcu svećenici odgajaju djecu i starije; druga, poziv na vlastitu odgovornost, tj. da svaki vjernik shvati da je sam pozvan da nalazi načine pokore, jer da je Crkveni zakon u tome mnogo skratio svoje obaveze, a prebacio na zrelu svijest vjernika.

4) Kako je, općenito, danas svatko pozvan da vrši pokoru? To će činiti vršenjem svojih dužnosti - podnošenjem nevolja što mu ih donosi svakidašnji život - združujući svoje bolesti, progonstva i patnje s onim Kristovim - rasteći u duhovnom životu u sve većem jedinstvu s Kristom.

Napose pak, u društvenom okviru, danas su pozvani bogataši da prakticiraju pokoru odricanjem od bogatstva, osobito time da pomažu neimućne; siromasi pak za pokoru neka nastoje poboljšati svoje stanje, ali neka ne zaborave produhoviti svoje patnje sjedinjujući ih s patnjama Kristovim.

5) Je li propisano vrijeme? Čitava korizma neka sačuva "indolem paenitentialem", i neka se u to vrijeme organiziraju posebna djela pokore, dragovoljna odricanja od omiljelih stvari.
Posebni dani pokore su svi petci i Pepelnica. Petci otpadaju ako je zapovjedani blagdan, a od svih petaka prvenstvo pripada Velikom Petku.

6) Kakav je oblik propisane pokore posta i nemrsa u tim danima? Tu su važne dvije jasne smjernice:

a. Nemrs obvezuje svaki petak i na dan Pepelnice, ali su dopušteni začini svake vrste pa "etiam ex adipe animalium", dakle začin s raznim juhama kao kod nas s Podravkom (Nola: CASUS str. 83; Zalba: PERIODICA, 1966, str. 752). Prema tome akt Penitancijarije od 30. I 1866, kojim je zabranjena juha i kan. 1250. da je zabranjeno "jureque vesci" ovim se dokidaju. Mišljenje Rossini-a u PERFICE (1966, str. 261) ne izgleda temeljito.

b. Post obvezuje na Veliki Petak i na Pepelnicu. Dopušta se "unica comestio" na dan, jedan obrok. Može se i ujutro i navečer nešto uzeti "servata circa quantitatem et qualitatem probata locorum consuetudine". Izvan tih obroka mogu se uzeti i hranjiva pića, npr. mlijeko, jer likvidno nije hrana (Zalba: ist. mj. str. 752).

c. Nemrs obvezuje sve vjernike poslije navršene 14. godine i dalje, a post obvezuje od navršene 21. do započete 60.

7) Kako ćemo kvalificirati težinu obaveze? Tekst govori da u spomenutim danima "substantialis observantia graviter tenet". Dakle, bio bi teški grijeh prekršiti propis substancijalno. Što to znači?

Odgovorila je S. Congregatio Concilii dne 24. II 1967. tako da bi se smatrao prekršiteljem propisa tko bi kvantitativno ili kvalitativno "notabilem partem", dakako, bez opravdavajućeg motiva, prekršio.

Zaključujem da pretjeruju koji misle da ta "notabilis pars" uključuje samo onoga tko bi "konstantno" ili "habitualno" kršio zakon (vidi BS, 1968, str. 191 sl), to je preblago tumačenje, a pretjeruju koji misle da bi jedan prekršaj uključivao teški grijeh. Izraz "notabilis pars" bi bio možda desetak puta (u godini).

8) Tko daje dispenzu? Razumljivo da ovaj zakon kao pozitivni zakon ne obvezuje "cum gravi incommodo", kako je rečeno sv. II, br. 182, ali u tom slučaju neka pojedinac nastoji posebno izabrati drugu pokoru.

Biskupske konferencije: prvo, mogu prenijeti dane pokore, iz valjanih razloga, ali uvijek treba dati prednost korizmenim danima; drugo, postu i nemrsu mogu substituirati druge vrste pokore, recimo "opera caritatis et exercitationes pietatis"; treće, dispenzirati svoje vjernike ako to traže viša dobra, tj. da se polučе viša dobra ili da se izbjegne težim zlima.

Župnici, odnosno starješine redovničkih i uopće kleričkih Instituta mogu pojedincima i pojedinim svojim zajednicama dati dispenzu; mogu i komutirati post i nemrs u druga djela.

Mogu li svi ovi dispenzirati i od posta i od nemrsa, ili, na Pepelnicu i Veliki Petak? Doista, ne ponavlja se kako u kan. 1245, & 1,3, ali "rationabiliter supponendum est".

Neke opaske:

- Slažem se s tvrdnjom da bezrazložno prekršiti post i nemrs na Pepelnicu ili Veliki Petak predstavlja kvalitetno teški grijeh, iako brojčano ne znače nego jedan ili dva dana (PERFICE, 1968. str. 312).
- Neki tvrde da se danas može, barem kadšto, namazati i mast na kruh u dane nemrsa, jer da mast nije meso (PERFICE, 1966, str. 444).
- Ovdje nismo raspravljali o euharistijskom postu, nego o postu kao činu kreposti pokore, umjerenosti. Ipak, spomenimo, da je euharistijski post obzirom na tvrdo jelo sveden na jedan sat prije Pričesti, bilo za vjernike bilo za svećenike. Isto tako je sveden propis zabrane alkoholnih pića kao i tvrdih jela, tj. na jedan sat prije Pričesti, što vrijedi i za svećenika (L'OSS. ROM. 1964, 4 prosinca, str. 2).
- Moralisti preciziraju da bi bila malenkost ako bi netko taj sat skratio za 10-15 minuta, a za tvrdo jelo bi bila malenkost uzeti oko 100-120 grama (PERFICE, 1965, str. 98).
- Generalno pravilo za sve: naravna voda, bez primjese drugog elementa, ne krši post, ili: "Liquida ieiunium non frangunt".

III. UMJERENOST U PIĆU - TRIJEZNOST

11) Što nas uči sv. Pismo? U nekoliko rečenica bit će stvar jasna. Naime: Vino, uzimanje vina, je u sebi dobra stvar. Znamo da je vino uzeto i u euharistijski misterij. Krist ga umnoži (Iv 2,9), pa sv. Pavao preporuča Timoteju da uzme malo vina radi želuca i svojih čestih slabosti (1 Tim 5,23). Piti nedostojno kalež Gospodnji znači piti sebi osudu, kako kaže sv. Pavao 1 Kor 11,27.

Preći mjeru razuma u uzimanju pića, tj. prekršiti trijeznost i opiti se može činiti samo onaj koji popušta djelima tijela (Gal 5,21). A to je neka vrst idolopoklonstva (1 Kor 5,11), nepošteno djelo (Rim 13,13), i takav neće baštiniti neba (1 Kor 6,10).

Zato smo pozvani da se čuvamo takvih zloupotreba (Lk 21,34; Ef 5,18; 1 Sol 5,7; 1 Tim 3,3). Drugim riječima: pozvani smo da gojimo i razvijamo umjerenost u piću, tj. trijeznost. To je obaveza, kao što je obaveza svaka krepost.

12) Kako ćemo kvalificirati svjesno i potpuno pijanstvo? Pijanstvo bi bilo grijeh teške naravi, jer, potpuno pijanstvo lišava čovjeka svoga specifikuma, izlaže ga teškim grijesima, društvenim neredima. - Ono pak nepotpuno pijanstvo, tj. kada je razum pomućen ali ne potpuno spriječen, po objektu nije grijeh teške naravi, samo je zloupotreba ili neki eksces u dopuštenoj stvari. Međutim i taj grijeh lake naravi može postati teškim radi okolnosti, npr. ako bi svećenik time druge sablažnjavao, ili ako bi otac obitelji rasipao novac.

Da je svjesno i potpuno pijanstvo grijeh teške naravi slijedi iz tekstova Sv. pisma navedenih u prošlom broju 11, jer, barem se na takvo pijanstvo odnose stroge riječi Sv. pisma.

13) Kako prosuditi pijanstvo iz neopreza (nehotično)? Nehotično, kao i terapeutsko pijanstvo ne predstavljaju teški grijeh. Tko mnogo pije iz navike ali se ne opija, ili upotrebljava sredstva da mu vino ne škodi, griješi protiv umjerenosti u piću, ali ne griješi grijehom pijanstva, više počinja grijeh rasipnosti.

14) Kako prosuditi uzimanje narkotičnih sredstava? Kao i uzimanje pića. Mogu se uzeti u terapeutske svrhe. Umirućemu se ne smije skratiti život, ali, ako bi umirući bio u pogibli da padne u očaj, psovke itd. a spreman je na smrt, teolozi zastupaju mišljenje da bi mogao uzeti narkotična sredstva da padne u nesvijestno stanje te ne pati (Lumbreras, CASUS, I, br. 170). Vidi kod Pia XII sv.III, br. 5567; 5574.

15) Kako prosuditi odgovornost pijanca? Što pijanica nije ni konfuzno predvidio, za to nije ni odgovoran. Djela koja je naslutio, predvidio, ili kojih je postao svjestan te ih je počinio, ubrajaju mu se prema

stupnju svjesnosti, hotičnosti, pažnje. To je aplikacija općih načela.

Po srijedi je redovita odgovornost za djela in causa. Svatko zna što pijanice redovito čine. Pojedinac zna možda iz iskustva. Pozna svoju slabost i svoje sklonosti npr. da je sklon na svađe i u normalnom stanju. Prema tome higijena duhovnog zdravlja traži od njega kao i od svakog drugog čovjeka da izbjegava zlo a čini dobro, a u to "zlo" spadaju i zle prigode kao što je pohađanje gostionica.

16) Što o narkomaniji? Treba reći što i o svim drugim vrstama manija. U sebi je neumjerenost. Zabranjena kao i pijanstvo. Uzimati razna sredstva za obnovu snaga, smirivanje, ili za borbu protiv tužnih doživljaja moglo bi biti dopušteno, jer je to u svrhu liječenja, ali uzimanje tih sredstava da se polući "veselost" isto je što izlaganje nepotpunom ili potpunom pijanstvu. Ako nije ni to, treba vidjeti da li takva sredstva škode zdravlju, ravnoteži i sl, time ih osuditi ili ne.

17) Kako prosuditi alkoholizam? Kao i druge zle navike. Znamo za raširenost toga zla, za njegove zle posljedice na pojedince i narode, a moralnu kvalifikaciju dajemo prema onome što je rečeno o pijanstvu i uopće o sticanju navika.

Važna je za svakoga profilaksa. Potrebno je preodgajanje. Upućivanje u ljepotu trijeznosti. Međutim, alkoholizam nije neko zlo za sebe. Ono je ponekad plod nezdravih obiteljskih i životnih prilika. Umjerena zaposlenost, povoljnije stambene prilike, etička i vjerska svijest, životna smirenost i sigurnost za sutrašnjicu vjerojatno bi mnogo doprinijele da se to strašno zlo smanji.

IV. SPOLNA UMJERENOST (spolna čistoća)

Pitanje metode u obrađivanju ovog pitanja je od velike važnosti. Ne smatra se ispravnim svoditi seksualni moral na zabrane, jer se time stvara neki legalistički moral, te netko misli da je bludnost zlo i grijeh samo zbog toga što je zakonom zabranjena, npr. šestom zapovijedi Dekaloga.

Nije uputno stvarati od ovog pitanja neki TABU, ovijati ga u nepotrebni misterij. Možda je nehotice tako postupao i sv. Alfonz kad je pisao da tkogod se osudi da se osudi i radi ovog grijeha, te da se većina osuđuje radi ovog grijeha (HOMO APOST. br. 413). To sam Bog zna, a razum zaključuje da ovi grijehsi nisu tako vrijedni osude kao neki drugi (npr. oholost, zavist, mržnja na Boga i sl; vidi sv. II, br. 135).

Pogrešno bi bilo smatrati u duhu prosvjetiteljstva da je ovo pitanje poglavito pitanje znanja, prodiranja u tajne čovječjeg tijela i njegove stvaralačke moći, radije recimo da je su-

vereno stanovište u ovom pitanju plod jake, odgojene volje, etičke i kršćanske svijesti.

Isto tako je pogrešna i pogibeljna metoda iznositi o pitanju nepotrebne detalje, zato je sv. Oficij 15. jula 1961. izdao MONITUM da se šire mnoga pogibeljna mišljenja o grijesima proti VI zapovijedi, pa traži od svih da "traditiae ab Ecclesia doctrinae adamussim se conforment". A Crkva ne samo naučava što moramo znati, nego kako predavati, pisati i sl, kako se vidi npr. u NORMAE od 16. svibnja 1943 (Fanfani, III, str.356).

Pogrešno je svoditi sav moral na seksualni moral, davati tom pitanju preveliku važnost, kada znamo da upravo na ovom terenu subjektivno stanje, slabost i sl. pružaju neke olakšavajuće okolnosti? Nije li Krist postupao strože s farizejima nego s preljubnicom? Vidi BS, 1969, str. 128.

Razumije se da neprijatelji kršćanstva krivo prikazuju kršćansku koncepciju o pitanju. Tako oni misle da kršćanstvo zastupa neki "mučenički asketizam", da poriče nagone i sve biološke snage, pa i seksualne. To je pretjerano, jer kršćanstvo zastupa moral naravnog razuma, ne poriče te snage, nego traži da se reguliraju, pravilno orijentiraju.

Danas raspravljati o pitanju s gledišta autentičnog kršćanskog morala znači izložiti se nesporazumima, ali uvijek neka bude "magis amica veritas" nego li je "amicus Plato". Istina, današnjici se spočitava da je pod invazijom seksa, ali, tko bi odmjerio stupanj te invazije u prošlosti? Zar ne vrijedi i za druga vremena što se piše o našim vremenima? Priznajmo da mogućnost uništavanja života danas nadmašuje sve mogućnosti prošlosti, pa zbog toga ima dosta temelja da se reče da je današnjica izgubila poštovanje prema smislu života i prema njegovu izvoru, te da se danas isparuje isti zadah smrti i sperme kao u dekadentnom Rimu, u Bizantu, u Aleksandriji Ptolomejevića i na dvoru Borgija (SEKSUALNI PROBLEMI, Zagreb, 1939, str. 271, riječi Daniel-Ropsa).

Recimo umjerenije s Pijom XII. Nekad su dogmatski i politički motivi udaljivali od vjere, a danas su to hedonistički motivi. Sklapaju se nedopušteni brakovi, razvode se na laku ruku, trči se za karijerama u svrhu pribavljanja ugodnog života itd. i time se sprema da se lako prekine i s vjerom (Primo exacto od 1. XI 1957).

18) Pogled u VI zapovijed Dekaloga i Novozavjetno usavršenje.

Šesta se zapovijed spaja s devetom koja glasi:"Ne poželi žene bližnjega svoga" (Iz 20,14 i 17; Mt 5,28; Lk 18,20). Obe su kao negativna faza u sticanju spolne čistoće.

Izravno se zabranjuje preljub. Zabrana je pogađala izravno više ženu, jer ona nije smjela imati više muževa, muž je mogao imati više žena. Ženin preljub kažnjavao je muž (Post 38,24). Žena je bila kao neko "dobro" muža. Muž je mogao dati ženi

"libellum repudii", ali ne žena mužu. Taj se "libellum" davao ponekad iz djetinjskih, sitnih razloga. Doista, zabrana VI i IX zapovijedi tiče se i muža, ali zabrana se odnosila više na prekauciju proti eventualnih društvenih reperkusija preljuba, da ne dođe do nereda. Nije se, dakle, tretirala kao zla sama želja ili preljubnička želja, niti se proti zlih želja iznosila kakva sankcija, jer unutarnji svijet želja nije bio reguliran kao vanjski.

Kako je Krist usavršio ovu zapovijed Dekaloga? Tu je Krist učinio radikalan preokret, da odgoji novo čovječanstvo. U jednu riječ: prenio je naglasak na nutrinu, u dušu i srce. Napose:

prvo, u Novom Zavjetu ne gleda se više ni podrijetlo, ni narodnost ni spol, jer su svi ljudi u Kristu jedno (Gal 3,28). To jedinstvo se na osobit način započinje na krštenju. Muškarcu ne pripadaju nikakva prava obzirom na ljudsku narav nego ona što pripadaju i ženi. U braku imaju ista prava u vezi s rađanjem i odgajanjem djece;

drugo, stvaranje obitelji i odnosi sa ženom ne smiju nikada prejudicirati spasu duše, jer to je najuzvišeniji posao (Mt 5, 29-31). A spas duše se postizava opslužujući zakon ljubavi formuliran u naravnim i Božjim zakonima;

treće, dokida se višeženstvo, otpust žene, a uvodi se praiskonska čistoća: jedinstvo i nerazrješivost. Tko otpusti zakonitu ženu te se oženi s drugom, čini preljub, griješi (Mt 19, 9);

četvrto, traži se metanoja nutrine tako te i sama požudna želja tuđe žene čini preljub. Kristov sljedbenik mora biti djetinjski čist (Mt 6,22-24). Pristati na preljubne misli ili želje početak je ostvarenja preljuba i neka unutarnja desakralizacija krštenika;

peto, Kristov sljedbenik mora izbjegavati svaku vrstu bludnosti, svaku uporabu ili realizaciju spolnog nagona proti razuma i vjere, jer bludnost je grijeh. Još više: treba poštivati tijelo, jer ono je Božja svojina (1 Kor 6,20);

šesto, spolna se umjerenost ne postizava bez angažiranja, bez neke strogosti, samosvladavanja. Drago je oko, draga je ruka, ali bolje je bez oka i bez ruke u nebo, nego s njima u propast (Mt 5,28-30). Treba ići novim putem, ne mekoputnosti, nego gospodstva nad tijelom (Rim 7,23; Kol 3,5);

sedmo, time što je Krist uzeo ljudsku narav u jedinstvo svoje božanske hipostaze, slijedi da je potvrđena mudra struktura ljudske naravi. U svim pitanjima spolne problematike treba se osvrtati na strukturu naravi te proglasiti zlim sve čine koji se protive strukturalnim zakonima naravi. Reći će sv.Toma: "In omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum, praeter ea quae auctoritate divina traduntur quae sunt supra naturam" (I P, 99, 1).

19) <u>Je li nam Krist uzor u umjerenosti?</u> Ono što nas razlikuje od Krista jest uvijek i u svemu: grijeh. Krist nije imao ni poticaja na grijeh, napadaje požude ili nekontroliranih spolnih podražaja. Posjedovao je umjerenost u herojskom smislu, koliko je odlika, suverenost, potpuna izdignutost nad svim tjelesnim prohtjevima (III, 7,2 ad 2; I-II 61,5).

PRVO POGLAVLJE: SPOLNA ČISTOĆA KOD POJEDINCA

& 1. Spolna čistoća u sebi

20) Pojam. Izraz "čistoća" kao da označuje da je to lijepa, sjajna krepost. Latinski izraz "castitas" (castigare) kao da želi naglasiti kako je potrebno obuzdavati, kažnjavati eventualnu nepokornost tjelesnih spolnih prohtjeva. Ova krepost je uvođenje razumnosti u spolnu sferu. Njezin je, dakle, objekt: suzbijati i dovoditi u red unutarnje i vanjske, duševne i tjelesne pojave seksualnosti.

21) Razlikuj razne vrste naslada. Onaj se naslađuje što je spoznao istinu - to je čisto duhovna naslada; majka se naslađuje u svome djetetu, prijatelj u prijatelju - reći ćemo da je to duševna ali sjetilna naslada; kad okusiš tečno jelo ili ga osjetiš - naslađuješ se samo sjetilno; ako dodirneš, gledaš, razgovaraš s lijepom osobom te ti to godi tjelesnom, sjetilnom aparatu - govorimo o tjelesnoj nasladi, spolnoj nasladi; konačno govorimo o nasladi koja nastaje na bazi komocije spolnih organa - i to je venerična naslada.

Nadodaj: u veneričnoj nasladi, dakle nasladi u vezi sa spolnim činom i korelatnim uzbuđenjem spolnih organa, razlikuj razne faze: fazu mehaničke, nesvjesne, čisto organske ili naravne reakcije na spolni podražaj izvana uz nedužnu predodžbu - i to još ne predstavlja grijeh; druga je faza u nesvjesnom ali ugodnom osjećaju neke ugodnosti koja prolazi kao osjetljivi fluid - ni to još ne znači nužno grijeh; konačno treća je faza svjesni pristanak, odobrenje, želja, zaustavljanje na tom uzbuđenju, hotično naslađivanje i sl - i to je već venerična naslada. Ova je naslada prvotno objekt kreposti spolne čistoće, odnosno područje grijeha bludnosti. Ona završava, ili barem vodi k tome da završi u seminaciji kod muškarca ili u izlučivanju vaginalne sluzi kod ženske osobe.

22) Ograda spolne čistoće: stidljivost. To je strukturalni zakon ljudske duše. Nalazi se kod svih ljudi u ovom ili onom obliku. Svrha mu je da služi kao obrana, bedem spolne čistoće. I ta stidljivost kao krepost stavlja granice razuma onim u isto vrijeme izvorima i znakovima spolnih naslada: pogledima, dodirima, poljubcima itd. - Stidljivosti je protivna bestidnost, što nije samo neka lakomislenost, površnost, manjak obzira i poštovanja, znatiželja, taština i sl, nego može preći u prostor grijeha koliko predstavlja hotično izlaganje bližnjoj prigodi grijeha, odnosno veneričnoj nasladi.

Jedan od znakova vremena, koji se ubraja u degenerativni proces etosa, jest nudizam. Nikakav napredak ne može opravdati

što vrijeđa osjećaj stidljivosti, ograde spolne čistoće. Nudizam, nadalje, diže onaj veo čarobnosti kojim su ovijeni spolovi. Otvara put raspojasanosti spolnog nagona, osobito u mladim godinama.

23) Spolna čistoća u Objavi. Krist je objasnio da postoji hotična spolna čistoća (Mt 19,12), po uzoru Krista, sv. Ivana Krstitelja. I tako preuzeta označuje kreposnu, definitivnu odluku.

Kršćanin je pozvan da umre grijehu tijela, požudama, zakonu zloće u udovima (Rim 6,11-14). Na taj način on ostvaruje neko duhovno bogoštovlje (Rim 12,1); njegovo tijelo postaje hram Božji (2 Kor 6,16); stvara oblik života po volji Božjoj (1 Sol 4,3; Fil 4,8).

Teškoća ove kreposti rezultira od teškoće spolnog nagona. A to je posljedica iskonskog grijeha, kako se naslućuje u 1 Kor 7,28. Uza sve to kršćanstvo odbacuje manihejce, enkratiste i esene, jer je njihova nauka, kojom zaziru od dopuštenih spolnih naslada, krivi misticizam. Zato ova krepost poslije smrti nije potrebna (Mt 22,30;Lk 20,35). Vidi o tome Spicq II, str. 561, bilj. 1.

Nagrada za posjednike spolne čistoće je posebna: gledanje ili suživot s Bogom (Mt 5,8).

24) Spolna čistoća kao zapovijed. Ona obvezuje sve ljude bez razlike, ali se ostvaruje u raznim oblicima: potpuna spolna čistoća obvezuje sve koji nisu vezani ženidbom, tj. oni se uzdržavaju od svakog veneričnog čina, dok bračni drugovi goje nepotpunu spolnu čistoću, jer mogu zadovoljavati veneričnim prohtjevima ali u granicama razuma i vjere, poštujući naravne i Božje zakone, da bračna postelja bude ne okaljana (Heb 13,4).

Imperativni karakter spolne čistoće, spolna čistoća kao krepost, razabire se iz VI i IX zapovijedi Dekaloga. Te su zapovijedi formulirane negativno, ali u afirmativnom ili jesnom obliku one uključuju zapovijed spolne čistoće. Zapovijed Dekaloga učvršćuje zapovijed naravnog zakona.

Struktura prirode je takva da je zadovoljavanje spolnosti jedino predviđeno u zakonitu braku koliko je usmjeren prema rađanju i odgajanju djece. S realizacijom spolne sposobnosti skopčana je i odgovarajuća naslada kao neka nagrada.

Ako promatramo zle posljedice kršenja spolne čistoće ili popuštanja neurednim porivima veneričnog nagona zaključit-ćemo da je to glas Božji u prirodi koji kažnjava raspojasanost na tom području. Neuredno popuštanje nagonu dovodi do umnih, osjećajnih, društvenih, tjelesnih zlih posljedica, kako uči iskustvo.

25) Potpuna spolna čistoća kao životna opcija ili posebna krepost: djevičanstvo. Djevičanstvo je redovito zapečaćeno zavjetom. Tko ga izabere odlučuje da će se trajno čuvati i od dopuštenih spolnih odnosa u braku. Nadodaje spolnoj čistoći to da isključuje preuzimanje bračnog staleža, dopuštenost spolnih odnosa u braku, i tako preuzima službu čuvati tijelo od svake povrede. Djevičanstvo, dakle, uključuje dvije komponente: odluku da će se čuvati potpuna spolna čistoća i nepovredivost tijela, tj. tjelesni integritet, a redovito kao druga komponenta, da se to odlučuje uz garanciju zavjeta.

Prema tome ne govorimo ovdje o djevičanstvu u fiziološkom pogledu (seminalni rezervoar sačuvan od grešne seminacije i nepovrijeđen hymen), niti o celibatu ili staležu djevičanstva, nego prije svega gledamo ovdje djevičanstvo kao krepost, a posebnom teškoćom: čuvati spolnu čistoću u potpunom njenom sjaju.

OBJAVA nam prikazuje Mariju Djevicu (Lk 1,28), mudre djevice (Mt 25,1 sl), ali to je za kršćane samo poziv na slobodan izbor, dakle kao savjet (1 Kor 7,25, sl). Tko se odluči na tu krepost, na tu životnu borbu zaslužuje da dođe brže i sigurnije Kristu (2 Kor 11,2), da doživi gledanje Boga ili suživot s njim (Mt 19,11), te da prati Jaganjca, što predstavlja posebnu zaslugu (Otkr 14,4).

1. Kako razlikujemo djevice i djevce? Ima samo fizičkih - ima formalnih i fizičkih - ima formalnih a ne fizičkih. Samo fizički ili materijalni djevci ili djevice pristali su u unutarnjosti na spolnu nasladu iako su sačuvali tjelesni integritet; formalni i fizički uspjeli su sačuvati i tijelo i dušu; formalni a ne fizički sačuvali se od spolnih naslada a izgubili tjelesni integritet negrešno.

2. Koja su ekstremna shvaćanja djevičanstva? Oni koji ga preziru, i oni koji pretjerano uzveličuju materijalno ili fizičko djevičanstvo. Glavno je, naime, ono formalno tj. "ipsum propositum perpetuo abstinendi a tali delectatione" (II-II,152, 1 in corp. i ad 1), a slučajno izgubljeno djevičanstvo uspoređuje se s gubitkom bilo kojeg drugog dijela tijela.

3. Životna opcija djevičanstva vrijednija od ženidbe. Naučavanje Sv. pisma (Mt 19,10;1 Kor 7,38) Crkva predlaže kao članak vjere (Denz 980). Razum nas uči da koliko su zanimanja oko duhovnih vrednota uzvišenija ili bolja, toliko je i djevičanstvo iznad ženidbenog staleža. U ženidbenom životu propisana je nepotpuna spolna čistoća, u djevičanstvu se potpuna spolna čistoća uzima kao program, kao čvrsta odluka i sankcionira se zavjetom.

4. Da li se djevičanstvo gubi samo fiziološkim orgazmom? Neki tvrde da se djevičanstvo gubi formalno i materijalno "per omnes actus externos graviter libidinosos, etiam non secuta pollutione aut consummata delectatione" (Fanfani,III, br. 198),

jer da je orgazam uslijed rezolucije sjemena ili splasnuća nešto per accidens. - Čini mi se da bi u prihvaćanju ovog mišljenja trebalo pojam djevičanstva nešto promijeniti.

26) <u>Stalež djevičanstva:celibat</u>. O tome je najaktulanija enciklika Pavla VI "Sacerdotalis celibatus" od 24. VI 1967. Nadovezuje se na encikliku Pija XII "Sacra virginitas" od 25. III 1954. Ovdje se osvrćem na encikliku Pavla VI. U Uvodu iznosi neke objekcije, ali se poziva na vjekove, na duhovne pisce, na Krista te zaključuje da zakon celibata ostaje i dalje. Crkva je bila i ostat će "casta, libera, universalis" (Synodus Rom. 1959. str. 376).

<u>Prvi dio</u>: Razlozi u prilog celibata. <u>Kristološko</u> značenje: <u>celibatar se</u> pridružuje službi Kristovoj, <u>totalno i</u> isključivo mu se predaje u spasavalačkoj službi svijeta, u ljubavi i žrtvi; <u>ekleziološko</u> značenje: sakramentalni, liturgijski i apostolski <u>život odvija</u> se punije, jer celibatar, predan svojoj službi a ne obitelji, može se više angažirati u svetoj službi; <u>eshatološko</u> značenje: taj je stalež kao neka anticipacija ne<u>beskih dobara</u>; konačno: njegov izvor nije zakon Crkve koliko milost Božja i volja onoga koji se obvezuje na celibat.

Celibat u životu Crkve. Praksa je potvrđena od IV vijeka. Koncili su jednodušno u prilog celibatu. Na Istoku samo celibi mogu biti biskupi, a poslije ređenja nema sklapanja braka.

Celibat i ljudske vrednoste. Od predanja Kristu i Crkvi u službu crpi koristi čovječanstvo. U br. 53-60. pokazuje kako se i u celibatu može polučiti ravnoteža i cjelovitost osobnosti.

<u>Drugi dio</u>:Traži se adekvatna formacija ujedinjujući narav<u>na i milosna</u> sredstva. Nesposobne treba ukloniti. Nesposobni su svi koji ne pokazuju dovoljan psiho-fizički-moralni ekvilibrij. Ali spremanja na celibat nema bez osobne i zajedničke discipline, bez osjećaja odgovornosti, bez vladanja sobom, bez upoznavanja dužnosti što taj stalež nameće, bez askeze.

Svećenik u životu mora biti u stalnoj pažnji. Gojiti unutarnji život. Čuvati se pogibli npr. osjećajnosti ili sentimentalnosti. Gojiti svećeničko bratstvo, neki zajednički život između svećenika. Obnavljati svoj životni zavjet svake godine npr. na dan ređenja.

Otpadi. Uzrok je u slabom izboru kandidata ili u nesvećeničkom životu svećenika. Dok je kan. 214. predviđao da se zaređenik "metu gravi coactus" može osloboditi svećeničkih obaveza, Papa u br. 84. govori da se razlozi mogu proširiti npr. na one za koje se stekne uvjerenje da im fali "idoneitas". Prema tome takve je spreman osloboditi svećeničkih obaveza, omogućiti im da kao kršćani donesu ploda u životu; primit će dispenzu uz neke male obaveze kao znak koji će ga potsjećati na učinjeni korak.

I biskupi i na svoj način vjernici su dužni svećenike pomagati u nošenju ovoga tereta svoga staleža. A svi neka imaju

pouzdanje u Djevicu Mariju i puni povjerenja u Crkvu.

27) Celibat i psihička defektnost. Vidi BS,1966, str. 94-102, br. 10, pa 32-60. i poveži s enciklikom u

Krist je naveo tri kategorije neženja (nesposobne, onesposobljene i dragovoljne), a sv. Pavao govori i o onima koji čine nasilje prirodi, a to su oni izrazito seksualno nastrojeni, ili, kako bi rekao sv. Toma "qui habent concupiscibilem indomitam" (DE VER. 14,4).

Kada se prosuđuju razne pojave defektnosti na području spolno čistih i celiba treba najprije držati na umu osnovnu istinu da se ne smije prosuđivati nagon za samoodržanjem jednakim mjerilom kojim se prosuđuje spolni nagon. Zašto? Bez udovoljenja spolnom nagonu može se živjeti, bez hrane i pića ne može.

Za koje celibatare govorimo da ne podliježu defektima? Za normalne, zdrave tipove, koji su svjesno prigrlili taj stalež, a ne govorimo o bolesnima, patološkim celibatarima.

Koji su patološki, defektni celibatari? Koji su po rođenju na tom području bolesni ili su sebe pretvorili u bolesne. Možda žive u trajnim prigodama da raspaljuju spolni nagon, u trajnim izazovima. Ili se nisu prije dovoljno ispitali, spremili.

Nema defekata ni na jednom normalnom celibataru radi celibata, ako ima defekata ti su svojstva patoloških celibatara, kako je rečeno, jer su bolesne konstitucije, jer očijukaju s nagonom, nepravilno ga potiskuju, draže ga pa inhibiraju.

& 2. Povreda spolne čistoće: bludnost

28) Grešnost bludnosti. Neuredno realiziranje spolne snage ili korelatne naslade. Jer spolni akt, određen za čuvanje vrste u zakonitom braku, ne smije se realizirati van braka, dosljedno ni korelatna naslada ne smije se usvojiti ni mislima ni željom ni djelom.

SV. PISMO naglasuje tu grešnost. Ona spada u djela tijela (Gal 5,19) i predstavlja idolopoklonstvo (Ef 5,5; 1 Kor 10,7-9). To je poganska mana (1 Pet 4,4; Rim 1,24). - Ona zvire iz srca, iz nutrine, gdje se rađaju zla (Mt 15,19). - Ideje što potiču na borbu proti bludnosti, odnosno u prilog svete čistoće iznosi sv. Pavao (1 Kor 6,12-20): tijelo je za Gospodina, za uskrsnuće, ono je kao ud u Kristovu tijelu, a bludnik griješi protiv vlastitog tijela, protiv Duha Svetoga. Gojiti spolnu čistoću spada u sredstva posvećenja, bludnost to ruši (1 Sol 4,3-7). - Potrebna je askeza ili mrtvljenje spolnih poriva (Kol 3,5).- Neka od tog grijeha odvraćaju razne kazne, kao što su kazne Sodome i Gomore (2 Pet 2,6; 9-10; 1 Kor 10,8; Ef 5,5; 1 Sol 4,6; Hebr 13,4 Otkr 21,8).

RAZUM konstatira da se u bludnosti ostvaruju uvjeti grijeha, kako je rečeno u sv. II, br. 143. Grešnost se razabire iz objekta. To je izvrtanje reda, Božje volje. Stvaralaštvo i korelatna naslada može se dokazati i iskusiti jedino u zakonitu braku. Realizirati nasladu bez čina znači sredstvo uzeti kao cilj; realizirati čin i nasladu izvan braka znači suprostavljati se volji Božjoj, uzurpirati njegova prava, kršiti njegove zakone.

29) Teološko preciziranje. Pojam bludnosti, njena osuda, prijetnje kaznama i sl. vrijede u prvom redu za izravno namjeravanu bludnost bilo kako se to ostvarilo, tj. bilo mišlju, bilo željom, bilo djelom. Takvo neuredno spolno zadovoljenje, odnosno venerično postupanje, predstavlja po objektu smrtni grijeh "ex toto genere" (vidi sv. II, br. 143). To znači da kadgod i kakogod je ostvarena venerična naslada s formalnim pristankom ili s teološkom krivnjom predstavlja uvijek smrtni grijeh.

Ovakva strogost se određuje i radi svetosti života u njegovu izvoru tj. u spolnoj moći, i radi pogibli kojoj se čovjek izlaže da po zakonu pada sve više zastrani radi žestine nagona. Ali uvijek treba pamtiti da određenje ove nauke počiva na poštivanju naravi i naravnih struktura (I P, 99, 1). Izvanredno plodno načelo glasi: "Omne illud quod actionem reddit inconvenientem fini quem natura ex opere aliquo intendit contra legem naturae esse dicitur" (SUPPL, 65, 1). Što je Bog preko naravnih zakona htio postići davajući čovjeku spolnu sposobnost? Rađanje i odgajanje djece u zakonitu braku. Dakle, realizacija spolnoga čina ili korelatne naslade izvan braka jest proti naravnog zakona.

Neizravno izazvana venerična naslada prosuđuje se po načelima čina s dvostrukim učinkom, kako je rečeno u sv. I, br. 68. Prema tome ne mogu biti dopušteni čini koji su po naravi teško ekscitativni kao npr. hotični venerični dodiri (Noldin, DE SEXTO, br. 13), jer takvi čini "ut in pluribus", po sebi, po shvaćanju kreposnih ljudi, izazivaju venerični doživljaj neovisno o stanju subjekta, prema tome ne predstavljaju čin po sebi dobar ni indiferentan.

U br. 21. označene su razne vrste ili razni stupnjevi spolnih naslada sve do venerične. Spomenuli smo i onu čisto organsko-sjetilnu nasladu koja nije po sebi venerična. Međutim, ni nju čovjek ne smije hotično prouzrokovati, ni njoj se ne smije hotično izlagati bez dovoljna razloga. To bi bio grijeh radi pogibli, jer lako je da se iz te naslade pređe u veneričnu (Merkelbach, II, br. 1003).

30) Kako se otkriva misao Crkvenog učiteljstva? Ono nam je jasno osobito iz detaljnog naučavanja o bračnom moralu, o čemu kasnije, ali je također jasno iz drugih nastupa, npr. kada se osuđuje vanbračni prileg (Denz 2148), samotno venerično zadovoljavanje

(br. 2149), sudjelovanje u spolnom grijehu raznim vrstama suuzročnosti (br. 2151), poljubac tražen iz želje za nasladom bez dovoljna opravdanja (br. 2060), bračni čin izvršen jedino radi naslade (br. 2109). Bludnost je smrtni grijeh (Denz br. 835; 2148). I materijalni je preljub, kao i onaj formalni, grijeh (Denz 2150), a razne vrste bludnosti treba ispovijedati kao zasebne grijehe, vrsno različite (Denz 2144).

31) <u>Ima li međuspolnih odnosa koji nisu grijesi?</u> To je po sebi jasno, ali pitanje je npr. o prijateljstvu. Iz svega što je rečeno se vidi da izraz "spolni" ne označuje nužno i venerični. Prema tome mnogošta može biti spolno, seksualno, a da ne bude venerično i grešno. Stoga treba paziti koji se smisao daje izrazu "seksualno" ili "spolno". U strogom smislu ti izrazi znače samo ono što se odnosi na razliku spolova ili seksusa, što po sebi ne uključuje grijeh.

Istina da među muškarcima i ženskama mogu opstojati službeni odnosi poslovanja. Prema tome mogu opstojati neka udruženja s korelatnom afektivnom pratnjom (Zalba:PERIODICA, 1965,str.330), ali nije lako ustvrditi da se u međuspolnim odnosima mogu ostvariti sve komponente pravog prijateljstva, a mogu komponenete poznanstva. Lako se u ideji zanositi za onim "vječno žensko", lako je stvarati pjesme, ali tko se osjeća čovjekom, podložnim defektibilitetu iskonskog grijeha, osjetit će kako je moćan zakon fiziološke i psihičke atrakcije između spolova. A taj zakon atrakcije slijedi zakon razvoja, rasta tj. vodi prema veneričnom završetku, jer "semper inchoatio alicuius ordinatur ad consummationem ipsius" (I-II, 1,6). Dosljedno: nisu li opravdanja takvih prijateljstava maske? Je li običan čovjek dovoljno jak da se odupre spomenutom zakonu?

Važno je naglasiti protiv svih vrsta pseudorealizma i iluzionizma upravo to da je čovjek najslabiji, te da najjače osjeća manjke iskonskog grijeha na području težnje za užicima. Ti impulsi jače čovjeka pokreću i dublje se osjećaju (I-II 82,3 ad 2). Bilo ih je koji su smatrali da se bit iskonskog grijeha sastoji u požudi, tako je mislio Luter (Diekamp, THEOL. DOGM. MAN, 1950, vol.II, str. 178). Dosta je reći da je zla požuda kao materijlna, konsekventna komponenta iskonskog grijeha, ali ni u nazoru na svijet i život, ni posebno u pedagogiji nijedan kršćanin, ako želi biti pravi realist a ne iluzionist, ne smije to zaboraviti.

32) <u>Posljedice bludnosti.</u> Navikli smo na literaturu koja prejako naglasuje posljedice ovoga grijeha (npr. Toth u "Proljetne oluje"), a još više čujemo i čitamo kako ti grijesi imaju čak i dobrih, pozitivnih učinaka.

Prije svega je sigurno da su prirodni zakoni kao oruđe u Božjim rukama (I P 118, 2 ad 3). Tim se zakonima Bog služi da uvede red ako je bio gdje poremećen. Prema tome je jasno da je zakon pada u gore, veće, neka kazna ili posljedica grijeha.

Pretjerano je reći da samo jedan grijeh bludnosti izaziva s naravnog gledišta skrajno zle posljedice. Ove slijede redovito one habitualne, česte grijehe, navike grijeha. Navika oštećuje narav (sv. II, br. 140-143). Što je rečeno o učincima grijeha uopće, to vrijedi mnogo više za ovaj grijeh bludnosti kad je prešao u naviku.

Isto tako je sigurno da je zakon pada na ovom terenu najneumoljiviji. Vuče najjačom snagom. Reperkusije na pamet, volju i srce su najočitije. O tome poučava dnevno iskustvo koje konstatira invaziju Venere u svim manifestacijama javnog života.

Hoćemo li osuđivati sadašnjost više nego prošlost? Ja ne bih, jer i prošlost zna za ekscese na ovom području. Jeremijin je pogled na zemlju koja je puna "adulteris" (23,10), a slaže se i Izaija (57,3). Židovski narod je bio tvrda srca (Mt 19,8), a sv. Pavao je nabrojio grijehe svoga naroda i s ovog gledišta (1 Kor 6,10; 1 Tim 1,10). A razuzdanost starog svijeta? Recimo radije: povijest se ponavlja ili nastavlja.
Krist je izvršio prevrat (Mt 5,27). I ne može se natrag.

& 3. Razne vrsti bludnosti

Te vrste se razlikuju prema strukturi načina kako se grijeh obavlja koliko su više ili manje u raskoraku s procesom prirode, time u većem ili manjem raskoraku s razumom, s voljom Božjom. Vanbračni prileg, preljub i sl. mogu se odvijati po prirodnoj proceduri kao da se ide za začećem, dok samoblud, sodomija i sl. idu za nasladom i doživljavanjem veneričnog doživljaja ali bez smjera ili načina kao da se namjerava začeće.

A/ Pseudoprirodna (djelomično protuprirodna) bludnost

33) Vanbračni prileg (fornicatio). To je vanbračni spolni čin između brakom nevezanih osoba, prolazan i dogovoren. O grešnosti postupka rečeno je u br. 28. i 30; vidi osobito CG III, 122.

Iz ovog pojma slijedi da po naravi postupka nije predviđen normalan odgoj djece ako se rode. Što se tiče dužnosti odgoja rođene djece, ta opterećuje i oca i majku.

Partneri u vanbračnom prilegu, pretpostavlja se, dogovorno su izvršili djelo. Po naravi stvari muškarac prema ženskoj ne bi bio dužan na naknadu, kako je rečeno u sv. IV br. 122. Dužnost naknade može nastati s drugih razloga, (OCZ & 1328) a neki pozitivni zakoni više opterećuju žensku osobu, da time prethodno upozore ženske osobe na budnost. O iznuđenom spolnom činu uz obećanje ženidbe vidi sv. IV br. 124.

33) Prostitucija (meretricium). Vanbračni spolni odnos ženske s više muškaraca bilo iz želje za zaradom bilo iz želje za veneričnim nasladama. S mnogo gledišta je taj posao vrijedan veće diskvalifikacije nego vanbrač-

ni prileg, jer ga obavlja javno izložena žena;redovito postaje nesposobnom začeća; otvaraju se vrata neradu, bolestima itd.

Nije nikomu nepoznata ponekad vrlo teška situacija žena u današnjemu društvu u svijetu. Neke mlade ženske padaju u prostituciju da sačuvaju egzistenciju, neke radi atrakcije naslade, neke iz manjka etičkih osjećaja. Svakako moralist formira sud ovako: "Prostitucija je s moralnog gledišta zla praksa, neuredno upotrebljavanje spolnog nagona. Nitko ne smije pozitivnim sudioništvom postati sukrivcem u njenoj zloći. U iznimnim slučajevima civilna vlast može tu pojavu tolerirati tj. ne boriti se proti nje prisilnim sredstvima zabrane. S moralnog gledišta niti je nazivamo korisnom ni nužnom već štetnom i zabranjenom. Niti jednostavno govorimo da se može slobodno tolerirati ili trpjeti već moraju opstojati vrlo važni , teški razlozi radi kojih se prostitucija može iznimno tolerirati. Pri tome treba imati pred očima pameti sve okolnosti. Za rješenje problema prostitucije najvažnija je ljudska volja. Ispravan moralni odgoj, vjerska i moralna svijest najuspješnije će riješiti to pitanje" (J.K. u BS, 1963, str.77, u članku "Prostitucija se ne može nazvati potrebnom ni korisnom").

34) Defloracija uz dogovor. Kontakt muškarca s materijalnom djevicom smatra se kao posebna okolnost vanbračnog čina, iako je uz dogovor ili pristanak ženske osobe. Vrst se vanbračnog prilega time ne mijenja. A da se radi o okolnosti koja postupak čini grešnijim proizlazi iz cijene prema djevičanstvu (Fanfani, III, br. 212).

35) Nasilna defloracija (stuprum ili corruptio feminae). Muškarac žensku prevari, zavede, siluje, zloupotrebljava njeno stanje i sl. Tada se verificira vrsno različit akt bludnosti, jer je po srijedi nepravda. U ovom slučaju može se raditi o djevici ili nedjevici. Svakako nasilje nad ženskom uključuje obavezu naknade njoj i njenim roditeljima, koliko i ovi nešto trpe.

I Crkva određuje kazne (kan. 2256-2257), a određuje ih i OGZ tako da corruptor mora platiti ženskoj osobi troškove porođaja, babinja, pretrpljenu štetu i izgubljeni dobitak (OGZ & 1328 s novelom).

Može li silovana žena pribjeći kontracepcijskim sredstvima? O tome su neki sudili strože te odgovarali negativno (Merkelbach, II, br. 1010) i to je mišljenje prije nekako prisiljavalo na razmatranje, međutim, poslije enciklike HUM. VITAE (br. 13), izgleda, treba stvar preispitati i dati više podrške mišljenju u prilog upotrebe sredstava proti nasilno ubačenog neprijatelja u ženin organizam (BS, 1969, str. 220; Nola: DE SEXTO, str. 136). To je u znaku načela o samoobrani proti nepravednog napadača.

36) Odvođenje (raptus, privatio libertatis). Dakle ovdje ne govorimo o otmici u svrhu sklapanja braka (otmica, samodošle), nego o lišenju

slobode ili odvođenju osobe drugog spola u svrhu zadovoljenja pohote.

Odvodilac griješi proti spolne čistoće i proti pravednosti. Dužan je na naknadu svih šteta nastalih tim postupkom (OGZ & 1329 s novelom). Iako odvodilac može biti i ženska prema muškarcu, ali redovito se smatra da je postupak sa strane muškarca prema ženi, zato se deliktom smatra samo ako muškarac odvede žensku, i predviđene kazne se primjenjuju samo ako je po srijedi muškarac kao odvodilac, kako formulira zakon i OGZ, ne spominjući slučaj ženske odvoditeljice.

37) Preljub (adulterium). Razlikujemo preljub kao delikt i grijeh od istoga kao grijeha a ne delikta. Kao delikt se ostvaruje spolnim činom s osobom vezanom bračnom vezom, a kao grijeh se ostvaruje svakim činom bludnosti kao npr. efikasnom željom. Brakom vezana osoba koja drugoj osobi predaje svoje srce a mužu tijelo čini preljub u srcu tj. ostvaruje ili pokušava ostvariti platonsku ljubav (BS, 1967, str. 380-384).

Preljubnici neće baštiniti kraljestva nebeskoga, tvrdi sv. Pavao (1 Kor 6,9-10). To je ne samo bludnost nego i nepravda prema zakonitom mužu, a može biti nepravda i prema ženi ako je preljub iznuđen ili nametnut. Osim toga preljub ruši društveni red, potkopava njegove temelje.

Nikakav razlog ne može opravdati preljub, pa niti činjenica da bi se među zakonitim drugovima rodilo defektno dijete. "Rješenje tog slučaja hotičnim preljubom je osuđeno u sebi, neovisno od toga kakvi se motivi navode, bili oni biološki, eugenički ili juridički, kao da bi ga ti motivi mogli opravdati. Nijedan bračni drug ne smije otuđiti svoja bračna prava u prilog treće osobe, i svaki pokušaj ostaje bez vrijednosti; niti se može pozvati na načelo: Volenti non fit iniuria" (Pijo XII br. 5487). To "ustupanje" prava samo je znak dekadentnog vremena. Crkva je taj običaj i službeno zabacila (Denz 2150; 7306).

Da li bludnost između zaručenih predstavlja poseban grijeh bludnosti? Ne. Izjednačuje se s vanbračnim prilegom. Penitent ga nije dužan ispovijediti kao čin zaručenih, ali, zapitan, bilo bi potrebno da očituje zaručničko stanje u svrhu ispovjednikove orjentacije u pastorslnoj metodi, jer ti grijesi zaručenih mogu imati posebnih loših posljedica u budućem braku. O naknadi za preljub vidi sv. IV br. 125.

38) Rodoskvrnstvo (incestus). To je spolni akt između rodbine ili srodnih u granicama u kojima je brak zabranjen, tj. između rodbine u izravnoj liniji u svim koljenima, a u pobočnoj do trećega koljena uključno (kan. 1076-7). Za srodstvo se gleda izravna loza u svakom koljenu, za pobočnu do drugog koljena uključno (kan. 1077). To vrijedi i za duhovno srodstvo po krštenju (kan. 768; 1079), i za legalno po adopciji (kan. 1059; 1080).

I ovdje razlikuj delikt rodoskvrnstva od grijeha. Delikt se ostvaruje potpunim činom bludnosti i takav je i grijeh, a grijeh

se može ostvariti a da ne pređe u delikt npr. nepotpunim činima, kako je rečeno o preljubu u br. 37.

OBJAVA ga osuđuje (1 Kor 5,1), osuđuje da i Crkva (kan. 2357, & 1; 2358-9). Protivi se spolnoj čistoći, pijetetu. Zajednički život bi lako postao mamilom na taj grijeh, kad ne bi bio u sebi i po zakonu zabranjen, a vjenčanja bi se između rodbine umnožila.

Ako civilni zakon ne prihvaća adopciju kao ženidbenu zapreku, ona ne predstavlja zapreku ni za crkveno područje, dosljedno, ne ostvaruje se ni delikt rodoskvrnstva. Noldin niječe rodoskvrnstvo koliko se proteže na duhovno srodstvo i ono zakonsko (DE SEXTO, br. 21).

Za praksu: Izvjesno je da rodoskvrnstvo između rodbine predstavlja teži grijeh, vrsno različit od rodoskvrnstva po krštenju ili adopciji. Međutim, obično počinitelji rodoskvrnstva (incesta) smatraju često puta te bludne postupke sa svojtom dopuštenim igrarijama, pa Fanfani piše da u ispovijedi nije uputno insistirati na tim specifičnim distinkcijama (III,br.222).

39) Svetogrdna bludnost. To je bludni grijeh s Bogu posvećenom osobom ili s osobom "in sacris" (kan. 132, & 1) ili zavjetom vezanom, bilo da ona griješi ili drugi s njom.

Tko počinja bludnost a vezan je privatnim zavjetom spolne čistoće ne počinja svetogrdnu bludnost, nego nadodaje grijehu novu vrst tj. proti religioznosti, i tako taj grijeh nekako reduktivno spada na svetogrđe (vidi sv. V, br. 56).

B/ Potpuno protuprirodna bludnost

Dok je npr. vanbračni prileg akt proti prirode quoad rem ili objekt ali ne nužno quoad modum ili način realiziranja (jer bi se moglo začeti dijete), opstoje načini u okviru spomenutih, i izvan njih, koji od početka isključuju mogućnost začeća, pa ih nazivamo da su protuprirodni i quoad rem ili obiectum i quoad modum ili način obavljanja.

Nalazimo se na području perverznosti. Sjetimo se kako na ovom području ima mnogo slabosti (I-II 77, 1-3), a kako je spolni nagon jak (II-II 162, 6 ad 1). Shvatit ćemo da su ovi grijesi sramotniji, ali da nisu uvijek znak zle volje niti velike grešnosti (II-II 142, 4 ad 2; 150, 4 ad 3).

Otkud pošast perverzija? To su otajstva duševnih dubina. To su zastranjenja zle naravi (ETH 1372), možda bolesti (ETH 1373), navika stečenih ponavljanjem čina (ETH 1374; vidi br. 1370 i sl.) nekog atavizma.

40) Samoblud (masturbacija, polucija, ipsacija - mollities). To je samotna i potpuna upotreba spolne sposobnosti i doživljaj korelatne naslade bez spolnog ili veneričnog odnosa s partnerom. Ra-

zumije se, koliko je aktivno, hotično ostvarena.

Samoblud spada u bludnost, o kojoj je rečeno gore u br. 28. i 30. kao postupku proti naravi i proti volje Božje. - Sv. Pavao naziva ovaj grijeh "nečistoćom" (Gal 5,21).- CRKVA ga osuđuje (Denz 1367), jer je proti osnovnih smjernica naravi (Denz 2149). Ne smije se izazivati niti u svrhu liječničkih pretraga (Denz 3684). Svaki je onanizam teško grešan (Denz 3716). Najdetaljnije ispituje stvar Pijo XII odbijajući sva moguća opravdanja u prilog izbacivanja spermatis (sv. III, br. 4784 sl).

Nije li samoblud sitan čin pojedinca bez zlih posljedica? Zar osuditi tko pokuša hodati na rukama? Sv. Toma odgovara da hodati na rukama predstavlja doista neznatan nered, može biti u svrhu gimnastike, ali zloupotreba sjemena dolazi u sukob s usmjerenjem naravi, sa sačuvanjem vrste, neovisno da li ovaj ili onaj preuzima na sebe tu zadaću čuvanja vrste. Jer kvalifikacija dobra ili zla se ne mjeri prema pojedinčevu samoodređenju, nego prema općim strukturalnim zakonima naravi. Zato sv. Toma zaključuje:"Post pecctum homicidii quo natura humana iam in actu destruitur, hujusmodi genus peccati videtur secundum locum tenere, quo impeditur generatio humanae naturae" (CG III, 122). U sjemenu je čovjek "in potentia".

Nenamjeravana polucija (passiva, physica, mere naturalis) po sebi nije grijeh. Možda je grijeh in causa, ali ne mora biti.Prema tome nastalu poluciju nisi dužan pozitivnim činom kohibirati, a može ti biti ugodno ako se sama ostvarila, npr. noću, te si osjetio da je nastupila "alleviatio naturae". Noćna polucija kao takva nije nikakav grijeh.

Nije li praksa samobluda zahtjev mlade prirode? Plod neuroza? Opće neuravnoteženog stanja i sl? Odgovor vidi u BS, 1965, str. 263 sl. Na tom se mjestu raspravlja o tome kako samoblud nije nužda, **ako je nužda**, ne spada pod moralnu kvalifikaciju. - O nekim modernim tumačenjima samobluda vidi BS, 1968, str. 354-361.

Što se tiče posljedica samobluda, vrijedi što je rečeno općenito o posljedicama grijeha u sv. II, br. 140 sl; gore u ovom svesku br. 32. Izgleda da praksa samobluda važi "vrlo često (kao) stalan pratilac skoro sviju seksualnih abnormalnosti, kao i većinu duševnih oboljenja. U tom slučaju može da važi kao bolesni simptom" (N. Sučić: PSIHOL. NAGONA I LJUBAVI, Zagreb 1937, str.97).

41) Sodomija (sodomia). Pod tim izrazom razumijevamo spolni odnos između istog spola (muškarca s muškarcem-homoseksualnost; odraslog muškarca s dječakom - pederastija;ženske sa ženskom - lezbizam ili safizam), ili između različitih spolova ali ne u genitalni organ (npr. usta - irumacija).

Izraz "sodomija" uzeti iz Post 19,13, prema Sodomi. Homoseksualnost bila je raširena kod Grka i Rimljana. Smatrali su je odlikom ratnika i književnika. Sokrat je branio. Sv. Pavao je pripisuje poganima (Rim 1,26 sl) i naziva sramotnom strašću, a sv. Ivan tu vrstu ljudi naziva psima (Otkr 22,15). Očito, da se proti-

vi i razumu i poštovanju, te da se lako shvaća kao neka bolest.

Crkva kažnjava taj grijeh (kan. 2357;2358;2350). Postoji odredba da je svatko dužan javiti grijeh koliko ga je počinila koja duhovna osoba. Kongregacija rezervira sebi odluku o kaznama (Živković, III, str.334).

42) Životinjski grijeh (zoophilia erotica, bestialitas). To je spolno zadovoljavanje sa životinjom. S ovim je srodna nekrophilia ili spolno zadovoljavanje nad mrtvacem.

Objektivno govoreći taj se grijeh smatra najnečasnijim između svih grijeha. Razne okolnosti nam tumače da su neki na nj više skloni npr. pastiri, ženske prema psićima koje "vole" i sl.

U St. zavjetu počinitelj grijeha se kažnjavao smrću, a životinja se ubijala (Lev 20,15-16). Čovjek se, objektivno govoreći, tim grijehom najviše degradira, jer sa životinjom biva "jedno tijelo".

Treba razlikovati ovaj grijeh od prakse da se ekscitiraju životinje koliko je potrebno za rasplod. Budući čovjek pri tom poslu sam može doživljavati venerična uzbuđenja, slijedi da se moraju uzeti sve prekaucije kao u nužnoj-bližnjoj prigodi grijeha. U kloniti i sablazan, npr. da se to ne izvršuje u prisustvu mladih. Primjenjuje se načelo čina s dvostrukim učinkom, jer životinje nisu subjekti grijeha, a pretpostavlja se, postoji valjan razlog da se rasplod forsira.

43) Onanizam. U St. zavjetu je opstojao zakon Levirata, prema latinskoj riječi "levir" - rođak, hebr. Yabam. Brat umrlog brata koji je ostavio ženu bez djece mora uzeti njegovu udovicu da produži porod mrtvog brata (Post 38,8). Bilo je potrebno čuvati porodicu i narod.

Iznosi se da je Onan (Post 38,9-10) seminirao izvan spolnog organa udovice svoga brata, i time se uzeo pojam onanizma da se označi seminiranje van spolnog organa (PERFICE, 1968,str. 246 sl). Doista, svaka je polucija onanizam, i neki je tako nazivaju, ali u pastoralnoj praksi susreće se s tom praksom u bračnim vezama. Raspravit će se o tome kada se bude iznosilo zloupotrebe u bračnom moralu.

44) Razjašnjenje nekih pojmova. Govorimo o raznim anomalijama na području spolnosti, npr. o konstitucionalnom hipoerotizmu ili frigidnosti nekih seksualno neosjetljivih osoba. Koliko je to stanje ovisno o čovječjoj volji, toliko spada pod krepost, odnosno pod manu (vidi gore br. 7). Koliko se radi o prirođenoj konstituciji možda će predstavljati i ženidbenu zapreku.- Hipoerotizmu suprostavljamo hipererotizam ili seksualnu hiperesteziju ili svojstvo pretjerane seksualne ekscitabilnosti, koja također može biti i zaprekom za brak. U funkcionalnu impotenciju ubrajaju se i aphrodisia (ejaculatio praecox) i anaphrodisia ili frigiditas (C.Holböck TRACTATUS ecc. str. 62).

Perverzije su nastranosti, protuprirodnosti npr. kod onih koji se ne zadovoljavaju uopće prirodnim spolnim općenjem nego protuprirodnim. Dok pod anomalijama razumijevamo manje važna organsko-funkcionalna oboljenja, perverzije nastaju često odgojnim greškama, lošim iskustvima u raznim fazama spolnog razvoja.

Ne ulazeći u ispravnost diobe perverzija (DIZIONARIO str. 1083), spomenimo samo neke izraze. "Narcizam" je uzet prema grčkoj priči o Narkisu koji vidjevši svoje tijelo u vrelu tako se u sebe zaljubi da iz ljubavnog čeznuća poginu. Neki na vlastitom tijelu nalaze područje spolnog uživanja. - "Fetišizam" je zadovoljenje ili podražavanje predmetom što pripada drugoj osobi npr. komadičkom kose.- "Sadizam" po markizu de Sade (1740-1814) koji to opisuje u svojim romanima, a sastoji se u tome da se netko spolno zadovoljava dok drugu osobu grize, udara, što može dospjeti do ekstremnih oblika u vanpirizmu, kanibalizmu.- "Mazohizam" tj. spolno uživanje u vlastitim bolima uslijed zlostavljanja sa strane spolnog partnera, a naziv je uzet po Sacher-Masochu austrijskom književniku (1835-1895).- "Ekshibicionizam" je sklonost autodenudiranju u svrhu spolnog zadovoljavanja.- "Travesticizam" ili nagon za uživanjem u odijevanju kako to čini protivni spol (N.Sučić, PSIHOL. NAGONA i LJUBAVI, str. 109-128; Häring III, str. 420).

& 4. Spolne misli-želje-radovanja

45) <u>Primjena opće nauke</u>. Ova je iznesena u sv. II, br. 138-139. Činjenica da vjernici skoro ekskluzivno smatraju grijehe misli-želje-radovanja na području seksa ne znači da su na tom području ti grijesi doista opterećeni najvećom odgovornošću. To ovisi o mnogim faktorima.

Spomenimo jedan. Spolnost je duboko ukorijenjena u totalitetu čovječjeg bića. Fiziološka spolna uzbuđenja nastaju prije nego razum uzme kormilo u svoje ruke. Komocije spolnih organa također nastaju ponekad bez čovječje odgovornosti. A danas u invaziji seksa, kako se to govori, izazova ili podražaja ima na sve strane osobito s pojavom nudizma.

Kako postupati prema tim porivima vidi sv. II br. 137. Da kratko rečemo: laka i prolazna uzbuđenja prezri ili suvereno odbaci; teška i žestoka odstrani bijegom ili transferom koncentracije na drugo polje; ako ne prijeti pogibelj privole pusti neka prođu kako su i došli; ako imaš dovoljan razlog da se izložiš njihovu buđenju, bližnju prigodu pretvori u daljnu ili nikakvu.

& 5. Nepotpuna bludnost

46) O čemu se radi? O bludnim razgovorima, pogledima, dodirima, poljubcima, zagrljajima itd. Ti čini su manifestacija spolnog nagona, dakle njegova posljedica, ali su u isto vrijeme i uzroci da se spolni nagon razvija, uzbuđuje. Oni su, dakle, kao početak realizacije spolnog nagona.

Očito je da spolni nagon čovjeka potiče na te čine, stoga je potrebna krepost koja će tu tendenciju regulirati. I to spada na krepost stidljivosti, o kojoj gore u br. 8. i 22. Mnogima je potrebna velika inhibicija na tom području.

47) Moralna kvalifikacija. Tko bi popuštao nepotpunim spolnim činima, bez relacije s potpunom bludnošću ili sa spolnim aktom, počinio bi grijeh bestidnosti. Tako promatrana nepotpuna bludnost tj. bez spajanja sa potpunom bludnošću ili veneričnošću, pretstavljala bi i nepotpun grijeh. Dapače, u tim manifestacijama mnogo se odrazuju običaji pojedinih naroda ili krajeva svijeta. U tom smislu pisao je Häring o seksualnoj kazuistici sv. Alfonza da je ona uvjetovan okolnostima vremena i kraja u kojemu je živio (III, str. 422). To je nešto slično kao odanost piću bez pijanstva. S tog gledišta i sv. Augustin i sv. Toma primjećuju neki relativizam na području umjerenosti (II-II, 170, 1 ad 3). Međutim, pripazi da umjerenost može biti različita, ali neumjerenost je uvijek grijeh.

Neumjerenost u pogledu ovih nepotpunih čina bludnosti redovito se združuje s činom bludnosti barem u mislima i željama. Prema tome ti čini primaju kvalifikaciju veneričnosti ili bludnosti: koliko utječu na veneričnu komociju, bilo radi pogibli da se naslada odobri ili da se na nju pristane, bilo radi sablazni koju takvo postupanje može prouzročiti, a sve to može biti potencirano slabošću ili sklonošću pojedinog subjekta.

Uzmimo jedan primjer: razvijati bludne razgovore ili na njih pristajati s libidinoznim afektom predstavlja težak grijeh bludnosti, kako je rečeno u br. 138-139. Govoriti iz površnosti, znatiželje, iz neke tendencije "za važenjem", redovito ne prelazi u težak grijeh. Govoriti iz potrebe ili neke koristi, uopće ne predstavlja grijeh.

Kao opomena u seksualnoj pedagogiji vrijede riječi sv. Tome: "Najbolje sredstvo da se izbjegne neumjerenost jest u tome da se čovjekom ne zaustavlja mišlju u promatranju detalja venerične problematike" (II-II 142,3).

DRUGO POGLAVLJE: BRAČNA SPOLNA ČISTOĆA

48) Obaveza. "Ne čini preljuba"...(Mr 10,19); "bračna postelja neka bude neokaljana" (Heb 13,4); bludnici i mekoputnici neće baštiniti kraljestva Božjega" (1 Kor 6,11); volja je Božja da svaki muž zna steći svoju vlastitu ženu s posvećenjem i poštovanjem, ne sa strašću, to jest s požudom, poput pogana (1 Sol 4,3) itd.

Krepost spolne čistoće obvezuje i bračne drugove, ona je univerzalno obvezatna (gore br. 24). Ta spolna čistoća bračnih drugova traži da ni oni ne traže spolno zadovoljenje, ni potpuno ni nepotpuno, izvan braka; još više da izbjegavaju sve što onemogućuje postizavanje glavnog cilja: rađanje djece; da izbjegavaju sve što bi pozitivno zadovoljavalo veneričnost a sprječavalo začeće.

U tu svrhu moraju neprekidnim naporom, dugotrajnom askezom naučiti vladati sobom i svojim pokretima (HV br. 21). Taj napor spada u pozitivno promatranje bračnog života i roditeljske funkcije. A u tome nam blista nauka te enciklike HUM. VITAE od 25. VII 1968. I treba predočavati bračnim drugovima kako to vladanje sobom ili gajenje spolne čistoće pravilno razvija osobnost i obogaćuje duhovnim vrednotama njihov život: donosi im vedrinu i mir - pogoduje pažnji prema bračnom drugu - pogoduje bračnim drugovima da odgone sebičnost - produbljuje njihov osjećaj odgovornosti - oni postaju sposobniji odgajati djecu - djeca rastu u skladnom, smirenom ambijentu (HV br. 21).

Programatski je rekao Koncil (GS br. 51) da se problem usklađenja bračne ljubavi s poštivanjem života koji se ima roditi ne može riješiti u skladu s objektivnim redom morala ako se iskreno ne bude gajila ta spolna čistoća bračnih drugova.

& 1. Bračna dužnost

49) Bračni čin u pozitivnom svjetlu. Ta dužnost se ispunja bračnim činom, koji je: doprinos čovječji u stvaranju, upravljanju i razvoju svijeta, kako ga promatra sv. Toma (I,119), enciklika HV i drugi dokumenti Crkvenog učiteljstva. On označuje i učvršćuje vezu bračnih drugova; izraz je onog uzajamnog bračnog samodarivanja koje je njima vlastito i isključivo; on je najrječitiji izraz one prave bračne ljubavi, koja ne samo da je ljudska, posvemašnja, vjerna i isključiva, nego i plodna (HV br. 9); on ostvaruje potpuno sjedinjenje, ali ujedno zahtijeva i usmjerenje prema rađanju (br. 12 iste enciklike); on odgovara Božjoj zamisli prema kojoj je brak uspostavljen na korist prenošenja života.

Koncil govori o tom bračnom činu da "indole sua" tj. po svojoj naravi, po svom objektu ili sadržaju teži prema rađanju (GS br. 50), odnosno da i bračna ljubav i čitav obiteljski život, uz ostale ciljeve, idu za tim da bračni drugovi surađuju sa Stvoriteljem u uzdržavanju i širenju ljudskog roda (GS br. 50). A to je klasična nauka o ciljevima braka kako je formulirao npr. Pijo XII (Denz 3838).

50) Osnovni zahtjev. Taj čin treba obavljati "modo vere humano" (GS br. 49), tj. na način "homine digno" (GS br. 51). Ni u čemu se ne smije vidjeti da je to čisto biološki ili životinjski akt, nego dokaz one prave, sakramentalne i sinhronizirane ljubavi.

Što to znači? Dvoje: prvo, da bračni čin treba obavljati tako da, koliko je do bračnih drugova, on može proizvesti začeće, iako možda do toga neće doći radi sterilnosti, starosti, graviditeta ili drugih okolnosti neovisnih o bračnim drugovima, za koje dosljedno, oni nisu odgovorni; drugo, da izopačivati taj čin naumice, bilo na koji način, tako da do začeća ne može doći, znači ići za pohotom bez tereta djece, znači počinjati grijeh, čin po svojoj biti protiv naravi koji nikako i nikada ne može biti dopušten (Pijo XI u enciklici CASTI CONNUBII od 31.XII 1930, Denz 3716).

Da li je ova nauka trajne vrijednosti? Odgovorio je Pijo XII u govoru dne 29. X 1951, naime, da nijedna indikacija ili nužda ne može transformirati postupak izopačivanja bračnog čina u moralni ni dopušten čin, nego da je "u svojoj biti nemoralan". I to nije propis ljudskih zakona, ljudskog prava, ne, govori Pijo XII, to je izražaj naravnog i Božjeg prava te važi za sva vremena, danas kao i sutra (br. 1129).

Moralisti to izrazuju konkretnije: Traži se da "maritus membro virili penetret vaginam mulieris, ut in vaginam semen effundat et ibi deponat; ut mulier semen virile recipiat in vagina atque illud retineat" (Merkelbach, III, br. 938).

Bilješka: Nije li sv. Augustin tvrdio da je i normalno izvršen bračni čin grešan ako bračni drugovi ne stvore izričitu nakanu stvaranja života? - Istina je da je sv. Augustin donekle bio pod utjecajem nekih manihejskih strogih ideja o braku, ali je kršćanska predaja postepeno blažila tu tvrdnju. Bez sumnje svaka je pretjeranost vrijedna diskvalifikacije, prema tome pretjeranost u hrani, piću, spolnom životu bračnih drugova (DE MALO 15,2 ad 6). Tako ćemo i danas osuditi bračne drugove ako bi tražili spolno zadovoljenje kao prvotni i glavni cilj (Denz 2109), jer dopuštenost naslade izvodimo iz dopuštenosti čina, a ne dopuštenost čina iz naslade (Pijo XII je rekao: "Oblectatio enim legi agendi paret, ex qua oritur, non vero actio paret legi fruendae voluptatis" br. 1158). Međutim, davno je sv. Toma

rekao da je bračni čin opravdan i radi drugih ciljeva npr. na zahtjev ljubavi partnera (SUPPL. 49,5) ili da spriječi bračnog druga da ne traži nedopušteno zadovoljenje (ibidem, ad 2). Danas se stvar izriče ovako: u svakom bračnom činu koji se obavlja na doista razuman, ispravan način, nalazi se objektivno usmjerenje naslade prema prokreativnom cilju, i ta se virtualna i implicitna usmjerenost dokazuje ako se čin obavlja u sebi i u okolnostima kako ih diktira zdrav razum i iskreno kršćansko poštenje. Grijeh je također ako bi čovjek jeo i pio jedino radi naslade (Denz 2108) ne samo pozitivno isključujući druge ciljeve, nego pretjerano popuštajući pohlepi za hranom i pićem. Tako smatraju svi razumni ljudi. Vidi o pitanju PERIODICA,1965, str. 469; Merkelbach II, br. 1003 i drugdje. Uostalom dovoljnost virtualne nakane koja se nalazi u pravilnom obavljanju čina naglašena je u sv. I, br. 37, slovo b, i u br. 64.

51) Dopušten je za vrijeme ageneze. God 1930. japanac Ogino i austrijanac Knaus neovisno jedan od drugoga otkriše da se u ženinom mjsečnom ciklusu mogu odrediti plodni i neplodni dani. Prema ovim podacima plodni bi dani bili 10-18. u tom ciklusu, ostali neplodni. Međutim, nastup je menstruacije u mnogim slučajevima nereguliran, pa je i to računanje izloženo zabludi. A da se i ne govori kako i danas ima liječnika koji tvrde da zdrava žena može začeti u svako doba svoje spolne zrelosti osim za vrijeme trudnoće. U svakom slučaju, svećenik neka bude oprezan da tu Knaus-Oginovu metodu ne prihvaća na laku ruku (BS, 1969, str. 304). Dopuštenost se osniva na tome da bračni drugovi računaju samo na ono što priroda udesuje. Oni se mogu služiti roditeljskom moću kada hoće. Prema tome ništa ne rade protiv prirode (HV br. 16; Pijo XII br. 5494-5). Vidi BS, 1964, str. 274; Lumbreras, CASUS, IV str. 182-191.

52) Nije dopuštena umjetna oplodnja. Nije dopušteno uzeti sperma pa oploditi ženu; niti je dopušteno prouzrokovati seminaciju pa drugim i različitim potezom unijeti sperma u ženin organizam; niti je dopušteno punkcijom izvaditi sperma pa ubaciti u ženin organizam (Denz 2321-3). Dok svi pravi umnici osuđuju umjetnu oplodnju da bi se zamijenila neplodnost muža (PANORAMA, Beograd 1960, str. 535), katolici zabacuju tu praksu i unutar braka, između muža i žene, jer se protivi prirodnoj proceduri, iako naglasuju da se time ne zabacuju a priori neka umjetna sredstva bilo u svrhu olakšavanja spolnog čina, bilo upotrijebe lijekova da pravilno izvršen spolni čin poluči svoj cilj (DIZIONARIO, str. 33). Međutim, ima teologa koji unutar braka dopuštaju tu umjetnu oplodnju u širem smislu pa upozoravaju ispovjednike da u tome bračne drugove ne spriječe (Sumbreras, IV, str. 169).

U svjetlu tih načela katolički moralisti ne prihvaćaju ni partenogenezu tj. koliko bi bilo moguće stimulirajući jajašce ili drugim putem proizvesti oplodnju bez sudjelovanja muža i žene. Zabacuju, jer ne gledaju na spolni čin samo biološki, nego prije svega s moralnog gledišta. Uvijek isto pravilo: "In omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum praeter ea quae auctoritate divina traduntur quae sunt supra naturam" (I 99,1). Ko ne prihvaća ovaj religijsko-moralni aspekt proglasit će partenogenezu dopuštenom (PANORAMA, str. 537).

53) Možemo li govoriti o bračnom činu kao dužnosti? Nekima je takav izraz odviše juridistčan, krut, ali nije važno voditi bitku o izrazu. Upotrebljava ga sv. Pavao 1 Kor 7,3-5. Psihološki govoreći svima je očito da se bračni čin ne bi smio obavljati nego sinhronizirano, dakle s partnerom koji to želi, ali nemojmo nikada pasti u zamke psihologizma. Potrebno je računati i na osjećaj dužnosti, na moralni aspekt. S tog gledišta moralisti tvrde da partner mora odgovoriti pozivu ljubavi ako je taj poziv u okviru prava, ako je razuman i ozbiljan, drugim riječima: partner nije dužan odgovoriti pozivu ljubavi u veneričnoj sferi ako je druga strana počinila preljub - izgubila pamet - ako traži da se združe onanistički - ili ako traži nerazumno, pretjerano (Fanfani, IV, str. 888; Lumbreras, IV, br. 236).

& 2. Zloupotrebe bračnog prava

Poznato je pravilo da se za ispravnost čina traži ispravnost svih njegovih elemenata, dok je dovoljan samo jedan neispravan, i čin će primiti diskvalifikaciju s gledišta morala (sv. I, br. 62). Neispravno bi bilo služiti se spolnim činom jedino u vidu naslade ili pretjerati pa i u granicama dopuštenosti, kako je rečeno gore u br. 50, ali danas se neispravnost ili zloupotreba svodi ponajviše na sterilizaciju osobe ili na frustraciju (sterilizaciju) čina (Pijo XII br. 5488).

54) Što o kontroli rađanja? Ta "birth control" označuje s moralne strane nedopušteno ograničavanje poroda bilo radi grešne nakane bilo radi nedopuštenih sredstava kao što su onanizam, sterilizacija itd. Pokret se javlja i pod nazivom "maltuzianizam".

Malthus Thomas Robert (1766-1834), engleski ekonomist, u djelu tiskanom 1788. konstatira da se narod množi u geometrijskoj, a hrana pribavlja u aritmetičkoj progresiji. U tom je nerazmjeru uzrok bijede i pogibelj za čovječanstvo. On zbog toga savjetuje bračnim drugovima dogovornu uzdržljivost.

Međutim, njegovi učenici, osobito Fr. Places, stvaraju neomaltuzianizam, predlažu bezobzirno i druga sredstva, pa i ona što ih kršćanska etika zabacuje, jer tako žele najefikasnije riješiti problem demografskog pritiska ili nataliteta. U Engles-

koj su uvedena antikoncepcijska sredstva 1926, a kasnije su uvedena i u drugim zemljama.

Na ovo je Crkva odgovorila preko Pija XI kako je sadržano u enciklici CASTI CONNUBII, naime: "Svaka upotreba ženidbe, ako se vrši tako da joj se ljudskom nakanom oduzima njezina prirodna snaga rađanja života, krši Božji i naravni zakon, a oni koji tako što čine, kaljaju se ljagom teškoga grijeha". Vidi sv. II, br. 170 sl.

55) <u>Kako danas Crkva predlaže nauku?</u> U enciklici HUM. VITAE određuje se ovako: "Treba odbaciti svaki zahvat (postupak) bilo u predviđanju bračnog čina, bilo u toku njegova vršenja, bilo u odvijanju njegovih prirodnih posljedica, koji bi imao kao svrhu ili bi služio kao sredstvo za svrhu, da se onemogući rađanje novoga života"(br.14).

"U predviđanju bračnog čina" - tj. treba osuditi sve vrsti sterilizacije osobe (Denz 3760-3765; K 4 db; Pijo XII br. 1130; 1203; 2379; 5488 sl), sve vrsti kontracepcijskih sredstava kao inhibitorne pilule (BS 1964, str. 271-277; 277-283; 1965, str. 83-91; 1966. str. 393-403; 404-412; 1968, str. 210-222;347-353; 1969, str. 213-217), svaku zlu nakanu koja bi diskvalificirala i upotrebu dopuštenih sredstava itd.

"U toku njegova vršenja" - tj. treba isključiti svaki onanizam, bilo onaj primitivni ili "coitus interruptus", bilo onaj izveden na umjetan način ili "coitus condomatus" s upotrebom raznih preservativa, pa i onaj "coitus reservatus" ili snošaj bez hotičnog izbacivanja sjemena, kako treba isključiti i analogna sredstva sa strane žene, kao što su razni pesari kojima se zatvara maternica ili onemogućuje da sjeme dođe do mjesta oplodnje. Sve ovo spada na "sterilizaciju čina", koliko taj izraz znači svaku upotrebu sredstava koja bi imala za svrhu ili bi služila kao sredstvo da se onemogući začeće (Pijo XII br. 5489; 5491).

"U odvijanju njegovih prirodnih posljedica" - tj. treba odbaciti svaki zahvat koji bi onemogućivao oplodnju poslije pravilno izvršenog snošaja kao što su razni antiseptici, duboka vaginalna pranja, prašci itd. Nadasve pak, što je rečeno na drugom mjestu (sv. IV br. 114), treba odbaciti svaku vrst hotičnog abortusa. Koncil je glasno rekao da "abortus necnon infanticidium nefanda sunt crimina" (GS, br. 51), a bračna ljubav počesto "egoismo, hedonismo et illicitis usibus contra generationem profanatur" (GS br.47).

Komentar na encikliku HUM. VITAE vidi u knjizi Dr.J.K:LJUBAV U SLUŽBI ŽIVOTA, Zagreb 1969, str. 1-87. U vezi br. 13. vidi BS, 1969. str. 217-221.

56) <u>Problematika bračnog morala</u>. Ta dijalektika nastaje kao odraz opće dijalektike bračnog života (BS, 1968, str. 210-222). Počinje sa psihološkom dijalektikom između muškarca i ženske osobe. Opaža se i u samoj bračnoj

instituciji, jer je ona naravna i nadnaravna. Naglasuje se u dijalektici u vezi s odgojem poroda. Da i ne govorimo kako poprima dramatsku notu u teškoćama života kao što su stambene, ekonomske, socijalne neprilike. Stoga je dužnost da se rješenje bračne problematike traži u cjelovitom promatranju čovjeka. Ne smije se predlagati jednostrano rješenje, npr. ono biološko rješenje onemogućivanjem poroda upotrebom kontracepcijskih sredstava, jer biološki je red podređen višim redovima kao što su psihološki, etički, nadnaravni. Dijalektika se opaža i u činjenici da niti su svi bračni drugovi u naravnom ni u nadnaravnom pogledu zreli, savršeni, pa je potrebno voditi računa o stupnju njihovog duhovnog života, o stupnju njihova savršenstva.

Kao čvrste točke u rješavanju dijalektike držimo načela Pija XI i ostalih Papa, naime: Treba uvijek čuvati vlastitu prirodnost bračnog čina koji "mora da je po sebi uvijek kako treba upravljen prema prvotnoj svrsi braka" (CASTI CONNUBII, u izd. Sarajevo 1931, str. 35); izopačivati taj čin naumice,predstavlja "zločinačku slobodu" (ist. mj. str. 32); naumice tom činu oduzimati naravnu silu i moć stvaranja novog života znači raditi proti naravi i počinjati nešto što je sramotno i samo u sebi nepošteno (str. 32); prema tome,nikakav razlog, pa ni najteži, ne može učiniti da bude u skladu s prirodom i pošteno ono što je već samo u sebi protivno prirodi (ist.mj.str. 32); a sve ovo vrijedi za sva vremena, jer u tim je zasadama volja Stvoriteljeva, očitovana u naravnom i Božjem zakonu (Pijo XII br. 1129).

57) <u>Bračni moral u svjetlu pozitivne metode</u>. Ne samo bračni moral nego uopće seksualni moral treba promatrati više u pozitivnom svjetlu, kako sam pisao o VI zapovijedi Dekaloga (BS, 1964, str.203-215), čuvajući se ekstrema, npr. ekstrem bi bio kada bi se potpuno zabacila i negativna metoda (ukora, zabrane, prijetnje i sl), jer nisu svi penitenti toliko napredni da bi se rukovodili promatranjem svijetlih strana toga poziva na krepost i svetost.

To je pozitivno svjetlo naglašeno osobito u enciklici HUM. VITAE. Koje su glavne točke toga promatranja? Treba to pitanje bračne plodnosti promatrati u cjelini kršćanskog života: Crkva tumači Božju volju, ona je čuvar i tumač svega naravnog zakona, a o vršenju toga zakona ovisi vječno spasenje (br.4). - Roditelji uzimaju na sebe zadaću prenošenja života surađujući velikodušno sa Stvoriteljem (br.1), time neka budu ponosni na svoju sustvaralačku ulogu u životu. - Njihova ljubav treba da je posvemašnja i plodna, a kako će biti plodna ako joj hotice oduzmu epilog ili mogućnost manifestacije, kao neke inkarnacije u djetetu koje želi doći na svijet? (br.9). - Roditelji neka dokažu svoje odgovorno roditeljstvo, svjesni da upravljaju svijetom, prema tome da su odgovorni te da moraju biti spremni na kazne ako postupaju samovoljno, proti naravi braka i proti stalnog naučavanja Crkve (br.10). - Pozvani su da humaniziraju bra-

čni čin time da mu ne samo priznaju ulogu sjedinjenja duše i tijela, nego i da ga osmisle začećem i rađanjem, jer bez toga oni ga krnje (br.12). - Pozvani su da budu kao svećenici prirode, naravi, a čitava narav ide za širenjem života, kako nam svjedoči različita konstitucija spolova, njihova tendencija upopunjavanja, zakon atrakcije i sl (br.13). - Cjelovito će promatrati svoju ulogu ako računaju i na to da su kršćani, da nisu samo za ovaj svijet te da ne smiju nikakav fenomen promatrati bez, mnogo manje proti, interesa vječnog određenja, proti interesa spasenja (br.7). - Neka pokažu svoju ljubav prema sebi, ljudima, Kristu, a pokazat će je ako se i drugima pokažu kao vjerni sljedbenici Kristove nauke, poslušni sinovi Crkve (br.29;30). - Neka i bračni drugovi promiču duhovnu kulturu, neka dokažu viši stupanj odgoja, i to će učiniti nastojanjem da zavladaju sobom (br.21), gajenjem nadnaravnog ili milosnog života, jer time će pridonijeti istinskoj ljudskoj civilizaciji (br.18) te će biti pravi svjedoci Kristovi. Nitko se neka ne hvali da je pravi sin Crkve ako u ovim pitanjima zastupa mišljenja koja Crkva odbacuje (GS br.51).

58) Moralna kvalifikacija kontracepcije. O tome vidi BS, 1969, str. 213-17. Sigurno je da hotična zloupotreba na ovom području predstavlja jednostavno povredu bračne čistoće tj. predstavlja grijeh bludnosti. Kolik je pak taj grijeh u pojedinim slučajevima to se ne može odrediti unaprijed, nego poslije uvida u sve okolnosti, jer znamo (sv.II, br. 143, C) da i kod bračnih drugova može opstojati pogrešna savjest, nepotpuna svijest grijeha, nepotpun pristanak. Ne zaboravimo u kakvim prilikama žive. Uvidimo da se radi o trajnom stanju seksualne napetosti, dakle čuvstvenog pritiska, o bližnjoj prigodi kojoj ne mogu izbjeći.

59) Prethodna raspoloženja ispovjednika (svećenika). Radi se o teškoj ispovjednoj problematici, pa je ispovjednik dužan mnogo učiti i moliti da na tako skliskom terenu uzmogne sačuvati čast svoga poziva.

a) Prije svega neka se otrese nekih svojih ličnih, osobnih mišljenja, jer niti Crkva ne smije iznositi nauku protivnu naravnom i Božjem zakonu. Prema tome neka vjerno otkriva naučavanje crkvenog učiteljstva, a Crkva je ovlaštena da čuva i tumači naravni zakon (HV br.4); i neka se ne poziva na svoj žar prema dušama iznoseći nauku protivnu Crkvi, jer "ni u čemu ne umanjiti spasonosnu Kristovu nauku - to je najodličniji oblik ljubavi prema dušama" (br.29).

b) Neka a priori odbaci bilo ono rigorističko stanovište (traži puno djece - iziskuje da se penitenti odmah odreku svojih postupaka s 100%-tnim uspjehom - ne vjeruje ako se ne kaju gorkim suzama - svakoga pita o bračnom moralu - na laku ruku niječe odrješenje itd), bilo ono laksno ili popustljivo stanovište, koje se može očitovati od najekstremnije zablude da

bračne drugove utvrdi u zlu, pa do naivnijih oblika npr. da nikada ne pita o tome, svakom i uvijek daje odrješenje i sl.

c) Neka prethodno odbaci onu nepromišljenu i nerazboritu praksu nekih, naime, da pitanjem DE SEXTO polaže izuzetnu brigu dok preko drugih grijeha, objektivno i subjektivno težih, prolazi mučke. Sv.Oficij 16.V 1943. ocjenjuje takav postupak kao nerazborit, nepromišljen, nedosljedan. Ne zaboravimo da su grijesi tijela (caeteris paribus) lakše naravi od onih grijeha duha kao što su mržnja, oholost i sl (I-II,73,5).

d) Ispovijednik će ući u ispovijedaonicu s uvjerenjem da mora promatrati penitenta u njegovoj konkretnoj datosti, u okolnostima u kojima živi, te da neće forsirati objektivne razloge, ako vidi očito da je po srijedi prijestup bračnog morala iz slabosti a ne iz zloće; a osim toga da će voditi računa o cjelokupnom stanju penitenta, o njegovu stupnju duhovnog života te neće od njega tražiti što ne može postići bez poremećaja duševne ravnoteže npr. kada bi tražio da kao uvjet za odrješenje penitent obeća apsolutno, beziznimno da nikada više ni najmanje neće pogriješiti na tom području.

60) Neke smjernice ispovjednicima za praksu. Vidi o tome BS, 1969, str. 130, gdje se raspravlja o pitanju da li treba da ispovjednik promijeni neke stavove, uslovljene u nekim slučajevima dosadašnjom moralkom više formiranom po negativnoj metodi.

a) Neka ispovjednik postavlja upite o pitanju bračnog morala, odnosno o međubračnim odnosima na području DE SEXTO, jedino ako postoji "fundata suspicio", tj. osnovana sumnja da je penitent doista odan tom grijehu.

b) Nadalje, ako se penitent doista sam ispovijeda o prestupcima, ispovjednik neka ga ne ostavlja bez osvrta (ako se osvrće i na druge grijehe), jer treba upotrebljavati jednaki postupak.

c) Osim toga, ni u opomenama ni u određivanju pokore neka općenito ne postupa prema ovom grijehu na drugi način nego onako kako postupa prema drugim teškim grijesima.

d) K tome jo, neka mu udijeli odrješenje poslije nego dovoljno uvidi da se penitent kaje za prošlost i odlučuje, prema svojim snagama, da će se popraviti u budućnosti.

e) Također, ako ispovjednik otkrije penitenta kao grešnika na ovom području a postavlja upite u vezi drugih grijeha (što redovito i mora činiti u granicama razboritosti), neka uputi koji upit i u vezi ovih grijeha pa makar predviđao da će radi toga penitent morati napustiti svoju "bonam fidem", a možda i sakramente (Denz 3185;3187).

f) Konačno, neka izbjegava sve što bi penitenta vjerojatno sablaznilo na ovom području, pa makar se radilo o tome da će penitentova ispovijed ostati materijalno manjkava, jer materi-

jalna cjelovitost ispovijedi obvezuje na temelju pozitivnog Božjeg zakona, a sablazan treba izbjegavati snagom naravnog zakona. Ako, dakle, opstoji bojazan da će se penitent sablazniti, prestaje ili bolje suspendira se dužnost postavljanja upita (Sv. Oficij u spomenutim NORMAMA od 16. V 1943; Merkelbach DE CASTITATE str. 91-92).

Kao poseban način sablažnjavanja bio bi taj da svećenik zalazi na područje medicine, higijene na ovom području, što nije njegov posao. Neka uputi na savjesnog liječnika. Koliko nema liječnika naći će i kod nas zgodne brošure ili knjižice pa neka uputi na njih. Tako kod nas opstoji knjižica Vlainić-Butorac pod naslovom PRIRODNO REGULIRANJE PORODA, Zagreb,1968. (vidi opaske u BS, 1969, str. 304 sl). Davno je sv. Oficij 16. V 1943. upozorio na to, dapače nadodao da neka ne zalazi na to područje i neka izbjegava sve što "mirationem moverent" i "scandalum gignerent". Isto tako naučava Pijo XII (br. 1132).

61) Kada ispovjednik nije dužan upravljati upite penitentu?

Govorimo, dakako, izravno o međubračnim spolnim odnosima, konkretno danas o onanizmu ili upotrebi kontracepcijskih sredstava. Odgovor se crpi iz spomenutog akta sv. Oficija od 16.V 1943 (BS, 1969, str. 132).

a) Ako se penitent-kinja ne ispovijeda, s druge strane nema osnove mišljenju da griješi na ovom području, a ima već četvero-petero djece te se češće ispovijeda, nisi dužan upravljati upite (Denz 3186).

b) Općenito govoreći ne pitaj što nije potrebno za integritet ispovijedi, odnosno da upoznaš osnovno i glavno raspoloženje penitenta.

c) Ne pitaj za grijehe koji su objektivno teški a uviđaš iz okolnosti da su bez formalne krivnje penitentove, jer nitko nije odgovoran za okolnosti koje nije shvatio kao grešne i koliko ih nije shvatio kao teško grešne (osim ako to traži duhovno dobro istog penitenta ili zajednice).

d) Ne postavljaj upite o indiferntnim okolnostima, osobito budi oprezan da ne postavljaš upite o načinu kako griješe, a prekini penitenta ako sam uđe u nepotrebne detalje.

e) Ne postavljaj upite ako vidiš da bi sablaznile penitenta ili kod njega izazvale čuđenje, kako je rečeno gore.

f) Sama činjenica da penitent šuti, nije dovoljna da interveniraš, koliko druge okolnosti ne govore kao osnovana sumnja u iskrenost (kao npr. u krajevima gdje vlada masovni otpor proti prokreacije), jer, više puta je rečeno, opravdano je postavljati upite ako opstoji "positiva atque firma suspicio" (Denz 3186).

62) Kada će dati-suspendirati-zanijekati odrješenje? Häring tvrdi da u vezi davanja odrješenja treba da blagost bude uvijek kao "la règle d'or" - zlatno pravilo (I, str. 16). Na čemu se temelji ova velika blagost? Recimo da je po srijedi istina kako su ovi grijesi više iz slabosti nego iz zloće. Osim toga povod takvoj tvrdnji je u činjenici da penitenti borave u okolnostima koje od njih traže herojstvo da ne padnu u propuste, a herojstvo se od nikoga ne može tražiti u redovnim životnim situacijama. Konačno, tu tvrdnju možemo potkrijepiti riječima Pavla VI: "Iznošenje Kristove nauke mora biti popraćeno podnošenjem (tolerancijom) i ljubavlju za koju je sam Gospodin dao primjer u svom postupku s ljudima" (HV br. 29).

Mora se postupati kao i na drugim područjima. Raspoloženom penitentu mora se dati odrješenje (kan. 886). Ispovjednik je to dužan na bazi stroge obaveze svoje službe (Denz 3187).

Ne može se dati odrješenje ako je izvjesno da penitent nije spreman nego naprotiv da je neraspoložen, jer svjesno i hotično odbija svaki opoziv grijeha, svaku volju da će se nastojati popraviti, odnosno popravljati.

Možda penitent predviđa, dapače je nekako uvjeren da neće potpuno uspjeti, ipak time ne dokazuje svoje neraspoloženje koje bi ispovjednika navelo da zaniječe odrješenje. Ispovijed ne stvara odmah ni zauvijek sveca.

Ako je penitent nedovoljno ili nepotpuno raspoložen treba najprije nastojati da se kod njega stvori dovoljno raspoloženje. Možda penitent otkriva težinu okolnosti, jakost napasti, svoju slabost. Ispovjednik će ga hrabriti. Koliko poslije svega ostane doista dvojbeno raspoloženje, neka ispovjednik udijeli odrješenje sub conditione.

Zapamtimo da je teško shvatiti kako penitent dolazi na ispovijed a nema dovoljno raspoloženja da se nastoji popraviti, odnosno popravljati. Koliko je po srijedi donekle slaba odlučnost penitentova za popravkom, ispovjednik će možda prosuditi da je bolje odgoditi odrješenje za koji dan.

63) Kada će penitenta ostaviti "in bona fide"? Ako se penitenti sami optužuju, ispovjednik ih ne smije redovito ostaviti "in bona fide", jer svećenikov je poziv da danas nedvosmisleno izlaže nauku Crkve o braku i bračnom moralu (HV br. 28). Svi su svećenici dužni govoriti istim jezikom i ne umanjiti ni u čemu spasonosnu Kristovu nauku. Tko bi redovito šutio postao bi sudionikom penitenata u zlu. Redovita šutnja bila bi nekako "zlonamjerna šutnja" (ovu razlikuj od one pod br. 61). Za zlonamjernu šutnju, i samo za nju, govori Pijo XI da će svećenik Vrhovnome sucu Bogu polagati strog račun, jer to je izdajstvo svoje službe (str. 34. u enciklici CAS. CONN. izdanje Sarajevo 1931).

Prema tome se može dogoditi da penitent ispovijeda prestupke na ovom području, ali po srijedi je žena koja je teško bolesna te govori da je svu stvar predala u ruke muža, ili se povodi iz slabosti za mužem ispovjednik će možda smatrati uputnim "proći mimo" tih optužbi. Ipak, to ne smije činiti ako bi njegova šutnja štetovala penitentu ili drugima. (vidi PERFICE, 1965, str. 450; Nola DE SEXTO, str. 49; 59; 64; Merkelbach, III, str. 967).

O. Zalba u PERIODICA, 1965, str. 336 (fasc. III) piše: "Ecclesia semper permisit bonam fidem paenitentium erranatium non perturbare, quando nihil inde boni est sperandum sed plus mali timendum".

64) Što treba reći o regulatornim pilulama? "Inhibitorne" su pilule isto što i kontracepcijske, dok "regulatorne" bi imale za zadatak da reguliraju mjesečni ciklus kod žene da se može s većom sigurnošću odrediti plodne i neplodne dane u konkretnim slučajevima.

Pijo XII bi je izrazio nadu da će liječnička znanost uspjeti pronaći metodu regulacije poroda koja bi bila u skladu s Božjim zakonom (br. 1184). U toj nadi nizale se godine, ali ni do danas se ne može reći da su stručnjaci u tome uspjeli, jer nije uklonjena pogibelj da uporaba tih pilula donese štete ženinu organizmu (BS, 1965, str. 90). U tom smislu i Pavao VI poziva učenjake da dokažu i s te strane kako ne može biti istinske opreke između Božjih zakona o prenošenju života i njegovanja prave bračne ljubavi (HV br. 24).

65) Dopuštenost liječenja. Ni sterilizacija ni amputacija prokreativnih organa ni upotreba drugih sredstava ne može se odbaciti ako je to u interesu zdravlja ili u svrhu liječenja. Dopuštena je upotreba svih tih sredstava pa iako bi odatle nastalo i predvidilo se sprečavanje plodnosti, pod uvjetom da to sprečavanje ni iz kojeg razloga ne bude izravno namjeravano (HV br. 15). Dakle, pozitivno sprečavanje ne smije nikada biti izravno namjeravano, jer bi takva nakana izopačila i upotrebu dopuštenih sredstava (posebne slučajeve vidi u BS, 1965, str. 88-91). Ako opstoji težak razlog može se i ovulacija suspendirati, ali to znači odreći se za to vrijeme i bračnog prava (PERFICE, 1964, str. 216).

Teološki govoreći tu imamo primjenu nauke dopuštenosti čina s dvostrukim učinkom (sv. I, br. 68). Nauku je primijenio Pijo XII (br. 5491) naglasujući da indirektna sterilizacija može biti dopuštena ako je naređuje liječnik u vidu liječenja nekih bolesti. Direktnu pak sterilizaciju provesti ne može biti dopušteno nikada, i to radi manjka prava u čovjeku da neopravdano drugoga liši integriteta udova (Denz 3760 sl.), u nedopuštenu svrhu.

66) Koja su, dakle, dopuštena sredstva? Prvo, vladanje sobom, odnosno dogovorena uzdržljivost ili spolna bračna čistoća (HV br. 21); i vrijednost

toga sredstva ne može zanijekati osim onaj koji zapostavlja kreposne vrednote duha u prilog hedonizma, odnosno onaj koji vrijeđa današnjeg čovjeka te ga smatra tako inferiornim kao da na tom području ovaj ne može dokazati svoju humanizaciju (Pijo XII, br. 1143), a ipak taj čovjek dokazuje herojstvo na mnogim sektorima.

Drugo, barem nekim ženama uspijeva agenezijska metoda tj. opsluživanje plodnih-neplodnih dana, o čemu je rečeno gore u br. 51. Razumije se da kolikogod bi primjena ove metode mogla biti dopuštena i kroz čitav život bračnih drugova (Pijo XII br. 1137), toliko treba da za tako dugoročnu primjenu opstoji i težak razlog. Dapače, za primjenu te metode traži se uvijek razlog, jer bračne drugove tereti zvanična zadaća širenja ljudskog roda, ako proti ispunjenja te zadaće ne opstoje teški razlozi (Pijo XII br. 5495). Vidi BS, 1964, str. 85-86.

Treće, ostaje otvoren put traženju regulatornih pilula, ali do danas još nisu pronađene takve da se mogu upotrebiti bez pogibli po zdravlje žene. Možda će budućnost u tom reći svoju.

U svakom slučaju bračni drugovi su pozvani da se svojim bračnim odnosima služe svom ljestvicom fizičkih intimnosti ostajući s ovu stranu konačnog orgazma ili resolucije generativne sposobnosti. Brak je određen i za zadovoljenje osjećaja, a ne samo za rađanje.

67) <u>Je li dopuštena "platonska ljubav" bračnih drugova?</u> O tome vidi u BS, 1967, str. 380-384. Kratko rečeno: teško ili nikako se takva ljubav ne može spojiti sa zahtjevima autentične bračne ljubavi, koja mora biti posvemašnja ili bez izuzetaka, vjerna i isključiva (HV br. 9).

68) <u>Treba govoriti i o negativnim posljedicama kontracepcije.</u>

Ne radi se samo o zlim plodovima onanizma uopće za izumiranje naroda, nego općenito tvrdimo da "najbolji specijalisti sve više i više upozoruju na kobne posljedice za ženin organizam i njezine živce. To spolno varanje prouzročuje kod žene:funkcionalna poremećenja, boležljivu ekscitabilnost, nervozu srca, seksualnu averziju, uskraćuje joj (barem ponekad) i djelovanje spermatske apsorpcije itd" (Lavaud u SEKS. PROBLEMI, Zagreb 1939, str. 119).

Liječnici danas tvrde kako nijedan od kontracepcijskih sredstava dosada ne pruža potpunu garanciju isključenja koncepcije, te, uz relativnu olakšicu, upotreba tih sredstava donosi, osobito ženi, vrlo nepoželjnih psiho-fizioloških posljedica (BS, 1969, str. 46-7). Vidi osobito u istoj reviji članak Dr. Vujatović, str. 74).

Bilješke: 1) "Coitus interruptus" ili "copula dimidiata" ili "incoepta" uključuje to da se naumice nedovoljno ostvaruje spolni čin da ne dođe do začeća. Pravilnost čina

označena je kratko gore u br. 50. Jasno je da tu metodu ne smijemo preporučiti, jer je osudila Crkva, kako se može vidjeti Denz br. 3660-62. Ta metoda spada u frustraciju čina u vršenju istoga (HV br. 14).

2) "Amplexus reservatus" ili "copula sicca" sastoji se u tome da se muškarac fiziološki i psihički tako trenira da u spolnom općenju ne dođe do seminacije, time ne dolazi ni do oplodnje. Razumljivo metoda je predložena u duhu nekog hedonizma (Pijo XII br. 1162), a iskrivljuje prirodnu usmjerenost spolnog čina koji je po svojoj strukturi odmah od početka usmjeren na rađanje (Pijo XII br. 1150). Prema tome nepravilno bi bilo svoditi ovaj postupak na pitanje nepotpunih spolnih čina o kojima stidljivost (gore br. 46 sl), jer ovi se ne realiziraju direktno na području spolno-organske-venerične funkcionalnosti. U jednu riječ: taj postupak treba zabaciti (Denz 3907;Merkelbach, DE CASTITATE ET LUXURIA, str. 118; PERFICE, 1961, str. 392; DT, Piacenza, 1966, str. 122). Teolozi govore da je taj postupak u svojoj biti nemoralan.

3) Teolozi su prije mnogo inzistirali na razlici onanizma posredstvom "coitus interruptus"-a, i onoga posredstvom "coitus condomatus"-a i sličnih umjetnih sredstava. Prvi su način označavali kao "prirodni",odnosno pseudoprirodni onanizam, drugi pak kao umjetni. Izvjesno je da je "condomatus" od početka izopačen tj. nemoralan, jer od početka isključuje mogućnost začeća. Danas se ta razlika manje naglasuje, jer konkretna problematika se vrti oko toga: Što je partner komu se taj postupak nameće dužan činiti? To je redovito žena, pa moralisti govore da ne smije u unutarnjosti odobriti taj postupak, dapače, da mora pokazati svoju odvratnost u prvom i u drugom slučaju. Međutim, i kada se radi o "coitus condomatus" žena u predviđanju teških posljedica po nju radi arogantnosti muža, bila bi dužna na vanjski otpor koliko je fizički moguć i s moralnog gledišta dopušten, ali, ako se i poslije toga boji zlih posljedica, nije dužna na takav otpor (Lumbreras, IV, str. 42-43 u casus-u br. 68). Detaljnije kod Lumbreras, IV, str. 173. sl. Kako pak i prvi i drugi način djeluje negativno s medicinske strane vidi BS, 1969, str. 46-47. U enciklici HV br.17.

4) Kako prosuditi slučaj kada se žena služi različitim pesarima proti muževlje volje? Zar se pozvati na muževljevu snagu da riješi pitanje? (Merkelbach DE CASTITATE, str. 113). Ako "se retrahit", da li muž ima prava kao i žena? Treba reći da u slučaju da se žena "retrahit" muškarac ima pravo kao i žena u slučaju da muž vrši čin per abruptionem. Ako se žena služi pesarom muž se ne može služiti svojim pravom, jer bi bila suradnja u činu koji je od početka izopačen (Nola, DE SEXTO, str. 58). Vidi PERFICE 1961, str. 557-561. Muž u slučaju ima i slične dužnosti.

TREĆE POGLAVLJE: POJEDINAČNO-SKUPNA PITANJA

U prvom poglavlju raspravljalo se o spolnoj čistoći pojedinca, u drugom o spolnoj čistoći u braku. Ostaje nam da bacimo pogled na neka pitanja što interesiraju i pojedinca i bračne drugove.

69) Je li spolni nagon neodoljiv? Ne obazirući se na patološke pojave toga nagona očito je da se normalan čovjek može i mora oduprijeti, odnosno potiskivati i stavljati u mjeru prohtjeve spolnosti. To vrijedi i za čovjeka današnjice, iako panseksualizam hara.

Recimo da je taj nagon težak. Da, jer sva je čovječja djelatnost vezana uz sjetilni organizam. Osim toga zakon atrakcije funkcionira trajno i snažno, i to psihičke i fiziološke i somatske atrakcije između muškarca i ženske osobe. A, što je najvažnije, jakost se nagona mjeri i prema čovječjoj slabosti općenito, napose pak prema individualnim slabostima ovoga ili onoga.

Eto što treba neprestano naglašavati: u čovjeku opstoji onaj prirodni defektibilitet, plod iskonskog grijeha, i upravo najgore posljedice, najteže rane ili znakove defektnosti nose na sebi prokreativna sposobnost, zakon atrakcije spolnosti ili pohota, i uopće osjećaj dodira (sensibilitet ili dodir tijela). Tako sv. Toma I-II, 83, 4.

70) Spolna čistoća ne škodi zdravlju. Razumije se: koliko se ne radi o već bolesnim tipovima ili onima koji vlastitom krivnjom stvaraju u sebi neravnotežu na tom području (popuštajući nagonu, trajno se ekscitirajući). Jedan sovjetski književnik, Viktor Rozov, piše: "Savršeno mi je jasno: neurednost i lakoća u spolnim odnosima ne prave čovjeka slobodnijim, sretnijim i zdravijim, već ga troše, iscrpljuju, prigušuju njegovu psihu, unakazuju ga" (Vjesnik od 10. rujna 1964, u prilogu).

Je li istina da spolno uzdržavanje rađa čestu spontanu seminaciju ili spermatoreu? Ne, ta se bolest najčešće pojavi kod onih koji popuštaju samobludu. Posljedica je i drugih bolesti npr. anemije, skrufula ili tuberkuloze žlijezda. Gajeći spolnu čistoću stvara se red u organizmu te ovaj postaje poslušnim elementom pravilnog razvoja.

71) Je li katolički seksualni moral prestrog? Ako je pretjerana strogost u tome da se od čovjeka traži da bude čovjekom i na tom području, tada je strog, ali ne prestrog, jer teško je biti čovjekom. Spolna se čistoća traži od svakoga, to je poziv čovječjeg dostojanstva.

Koga uznemiruje požuda neka se ženi, savjetuje mu sv. Pavao (1 Kor 7,8-10). Doista, i u braku mora opsluživati neke propise ili obzire, odnosno stavljati mjeru u spolnim doživ-

ljajima, ali je istinito da je brak kao neko zadovoljenje tom nagonu.

Zavjet je spolna čistoće teži, mnogo teži, ali to je samo savjet, to nije naredba. Taj zavjet prihvaćaju samo neki, koji razumiju i koji su pozvani (Iv 6,61).

Kratko rečeno: katolički moral ne potcjenjuje spolni nagon, jer zna za njegovu ulogu u evoluciji čovječanstva; ne proklinje ga, jer zna da je od Boga; ali se niti ne igra s njime, jer zna da je jak i pogibeljan kao dvosjekli mač.

72) Seksualni odgoj. O tome u PEDAGOGIJI, str. 81-83. Govorimo da je spolna čistoća krepost, prema tome i umjerenost na području seksusa je krepost. Njezina je zadaća u tome da čovjeka nauči odolijevati pretjeranim tendencijama seksa a udovoljavati mu u granicama dopuštenosti, kako traže razne vrsti spolne čistoće: ona općenita (za sve ljude), bračna, i ona zavjetom Bogu prikazana ili žrtvovana.

Neki upozoravaju kako je teško da se čovjek pravilno razvije na području spolne umjerenosti, i umjerenosti općenito, ako odbaci sve užitke ili ugodnosti. Ima ih kojima treba udovoljiti npr. težnji za kretanjem, šetnjom, dobroj ili ukusnoj hrani, prijateljstvu, obiteljskim osjećajima, patriotizmu, sportu. Tko potpuno uguši svaki oblik sjetilne ljubavi ili težnje za ugodnostima lako se može deformirati (Leclercq, IV str. 200-203). Tako se dogodi npr. kod starih djevojaka ili nepravilno odgojenih tipova, koji su nepravilno potiskivali zakonite tendencije.

V. UMJERENOST NA DRUGIM PODRUČJIMA

Gdjegod opstoji neka jaka atrakcija koje stvorene vrednote, odnosno gdje je potrebno vršiti inhibiciju ili stavljati mjeru prirodnim težnjama, tu postavljamo koju krepost (II-II 143,1). Tako atrakcija spola, težnja za srditim reagiranjem ili odmazdom, težnja za važenjem posredstvom vršenja vlasti, težnja za autoafirmacijom, za znanjem, za briljantnim ili upadnim nastupom u nošnji, riječi, govoru.

73) Otpor nasrtajima požude (continentia). Hrana, piće i spolnost vrše veliku atrakciju, nasrću. Nadasve atrakcija spolnih doživljavanja. Tu se postavlja posebna krepost. Doista hvalevrijedno je odolijevati nasrtajima spolnosti, ali ako uočimo da borba označuje kako se strasti bune proti razuma koji još nije izvojštio pobjedu, ova krepost nekako nema karakteristike prave kreposti (mjere, reda, mira i sl). Tako sv. Toma II-II 155,1.

Ti su nasrtaji kod pojedinaca nejednaki. Ovisi o konstituciji, ambijentu, odgoju. Svakako ti nasrtaji pohote ostavljeni su čovjeku "ad agonem", pa je čovjek, osobito uz pomoć milosti,

sposoban da im se odupre (Denz 1515). Ta baština nije grijeh, ali je "ex peccato et ad peccatum inclinat" te ne može škoditi onomu koji se bori (ist. mj).

Ima pojedinaca kod kojih je spolna pohota neznatna ili nikakva (seksualna anestezija), kod nekih je smanjena (hipoestezija), ima ih s pretjerano naglašenom (hiperestezija), a ima tipova s devijacijama toga nagona (parestezija). Kod znatnih pretjeranosti potrebna je intervencija psihijatra, liječnika. Normalan čovjek može sačuvati gospodstvo nad samim sobom.

Za borbu protiv spolne pohote nije dovoljna intelektualna ili spoznajna formacija, kako bi htjeli prosvjetitelji. Potrebna su sredstva moralnog reda, sredstva molitve i sakramenata, odgojna sredstva opomene (II-II, 156, 3 ad 2). Nadasve: promatrati, uzljubiti i prakticirati spolnu čistoću.

74) Umiljatost (mansuetudo). Stavlja mjeru emocionabilnosti ili reaktivnosti na vanjske podražaje ili na unutarnju ekscitabilnost, na srdžbu i neuredno reagiranje. Dakle, stavlja mjeru između bijesa (srdžbe) i apatije (indiferentnosti).

Pretjerano reagirati znači upasti u manu srdžbe (sv. II, br. 136), i to je vrijedno osude, ali isto tako je vrijedno osude ako se netko ne pokreće, ne reagira kada mora npr. ako se u crkvi govori, galami, jer "srdžba potamnjuje pamet, ali prozračuje srca" rekao je Tommaseo. I umiljati Krist je reagirao proti oskvrnitelja hrama (Mt 21,13).

Ipak, umiljatost je osobit ukras svećenika, po uzoru Krista koji poziva da ga u tome slijedimo (Mt 11,29). Umiljatost je upravo u tome da se čuvamo pretjeranih reakcija. I tu je potrebna vježba, borba, gajenje duhovnog života (vidi II-II,157).

75) Blagost (clementia) o kojoj sv. Toma (II-II 157). Odnosi se na one koji su u vlasti, da naime ne budu okrutni niti pretjerano popustljivi. Prema tome: to je umjerenost na području kreposti pravilnog kažnjavanja, da se ne padne u eksces okrutnosti niti u defekt popustljivosti.

Bez sumnje da je okrutnost, pa i prema životinjama (CG III, 112), nakazna mana npr. sadizam ili uopće nerazumno odnošenje u strogosti prema podaniku, ali zajedničko dobro, budućnost pojedinca, zaštita dobrih, zdravlje duše podanika, pa i prestupnika, traže da se upotrebe ponekad i stroge mjere npr. kazna, jer "tko zlima prašta dobrima škodi" ili: "Svaki nekažnjeni zločin stvara obitelj zločinaca" (Spencer). Vidi koncilsku deklaraciju DH, br. 7.

Razumije se, sadizam prema životinjama neće predstavljati grijeh, koliko će biti znak duševne nestaloženosti ili slaba odgoja, dok u odnosu prema ljudima čovjek može i ekscesom okrutnosti i defektom odgovorne popustljivosti sagriješiti na vrlo razne načine.

Kažnjavanje, koje je negativno sredstvo odgoja (vidi PEDAGOGIJA, Zagreb 1967, br. 52 sl), treba zamijenjivati s razumijevanjem, nagovaranjem, opraštanjem ili uopće pozitivnim sredstvima odgoja (Iv 4,2).

76) Poniznost (humilitas - II-II 161) između ekscesa oholosti i defekta samopotcjenjivanja.

Eksces bi bio neuredno isticati vlastite odlike ili vlastitu vrijednost npr. ako čovjek govori da ima od sebe što ima od Boga (1 Kor 4,7), ili da je odlike od Boga zaslužio (2 Kor 3,5), ili ako se hvali da ima što nema (Otkr 3,17), ili druge prezire te se nastoji izdizati iznad ostalih (Tit 2,15).

Defekt je u samopotcjenjivanju kao u nekoj abdikaciji svoga dobrog glasa, svoje časti, kao nekoj obustavi svojih snaga ili sposobnosti, što loše djeluje na životni elan, dinamizam, na aktivnost. Vrlo lako se izrodi u lijenost, očaj.

Poniznost će pravilno priznati istinu o sebi i o drugomu. Nije to neka degradacija samoga sebe, niti stanovište kukavice ili slabića, nego sklonost da se prizna o Bogu ovisnim, a prema drugima u nekoj otvorenosti da se primi svako dobro što drugi mogu dati. Njezina je prvotna dužnost da stavlja mjeru isticanju vlastitih odlika bilo na kojem području, prema tome poniznost ispravno sebe cijeni.

77) Umjerena težnja za znanjem (II-II 167) između znatiželje i nehaja za spoznajom ili umnom kulturom. To je ona "studiositas" koja regulira tu težnju za znanjem, potiče na ustrajnost u naporima za traženjem istine.

Eksces se očituje na više načina npr. ako netko smatra da može doumiti sve istine nadnaravnog reda, ili želi znati što na njega ne spada, ili gleda što ne smije gledati itd. - Defekt je u nehaju da se zna što se po dužnosti svoga staleža mora znati, čime se lako može doprijeti i do teške nemarnosti, do odgovornog neznanja.

Posebno treba naglašavati pravilan odnos prema božanskim istinama. Ne možemo ih potpuno spoznati, ali ih možemo prihvatiti vjerom (IP,1,1 ad 1). Što je iznad naše aktivne spoznajne moći ne slijedi da je iznad naše pasivne poučljivosti ili prijemljivosti. Neka se, dakle, čovjek nastoji vinuti i do tih istina, ali u svijesti svoje slabosti, u poniznoj ovisnosti o Bogu (II-II 130, 1 ad 2).

78) Čednost ili odmjerenost (modestia - II-II 168-170). Regulira sklonost za nekim "važenjem" u vanjskim nastupima, a do potrebe potiče da se pokaže ili nastupi kako okolnosti traže.

Sređenost u mobilizmu ili aktivizmu, prikladno odijevanje u duhu estetike i ukusa, ozbiljnost ili zrelost u govoru ili saobraćaju s drugima to je objekt ove kreposti. - Nesređenost

u ovim nastupima ne samo da je znak unutarnje praznine i nesređenosti, nego vrijeđa bližnjega.

Mnoga bi se pojedinačna pitanja mogla postaviti. Uzmimo npr. žensku modu (Pijo XII br. 4909 sl). Mudro je opazio i sv. Toma da žene mogu sakriti na licu mane tijela (II-II 169,2 ad 2), dakle mazati se; da mogu uzeti i muško odijelo ako za to imaju razloga (ibid. ad 3); mogu se krasiti kako dolikuje spolu pa i u svrhu da se svide, dakle mogu se i resiti. Razumije se, treba voditi računa o običajima mjesta, vremena i sl.

Što se tiče čednosti u nošnji, odnosno nudiranja ili golotinje, bez sumnje da potpuna golotinja ne doprinosi nikakvu dobru osim seksualnim iživljavanjima, ali svećenici bi u tome morali shvatiti da se "čednost u nošnji ne označuje mjereći na centimetre duljinu, nego stavljajući problem u cjelovitu problematiku, promatrajući klimu, navike, okolnosti mjesta i vremena" (Suenens, AMOUR ET MAITRISE DE SOI, str. 137). Dakako, treba voditi računa i o ženskoj psihologiji.

Težnja za igrom, kao praiskonska težnja koja se snažno manifestira u djetinjstvu, dolazi do izražaja i u sportu odraslih. Tu se može preći u sportomaniju, a može se ostati ispod stupnja opće zainteresiranosti. Stari su prema tome i tu stavljali krepost eutrapelije koja čovjeka odgaja za to da u igri ne pređe granice etičke ili moralne vrijednosti. A ima bezbroj načina kako se te granice pređu. Oni koji se ne bave sportom mogu preći u pretjeranost npr. ako sve izvrću u šalu, što znači da ne shvaćaju život ozbiljno, jer možda boluju od nekog infantilizma (PEDAGOGIJA str. 62 sl).

Zaključak. Jasno je da u sistematizaciji sv. Tome pod krepost umjerenosti ona područja na kojima se u čovjeku odigrava posebna borba, osjeća naročito teška atrakcija. Očito, privlači čovjeka novac i blago ovoga svijeta, ali tu treba postavljati jači naglasak na zahtjeve pravednosti (II-II,117). Isto tako je čovjeku teško poslušati, ali, ako posluh u njegovoj specifičnosti shvatimo kao nešto što moramo posjedovati u odnosu prema nadležnome, i tu je naglasak na dužnost pravednosti koja ide za tim da svakomu dade što mu pripada (II-II 104). Uostalom, sva su takva pitanja više pitanja sistematike, a sistematika ne smije biti naša glavna preokupacija.

Krepost umjerenosti, one glavne i onih manjih ili na lakšim i ograničenijim področjima, traži trajno angažiranje, vježbanje. Dapače, vrlo je teško realizirati ravnotežu na području pozitivne i negativne metode u kreposti umjerenosti, i to traži naglašeno gospodstvo ili vladanje sobom. To je remek djelo, rekao bi Leclecq (IV, str. 236). Uputno je imati prijatelja, savjetnika da pomogne u pothvatu držanja mjere upravo na područjima gdje vlada osobito jaka strast ili afekt.

Odgoj kreposti umjerenosti može se razviti dotle da duša osjeti kako je njom zavladao dar svetog straha da ne bi Boga uvrijedila bilo kakvim propustom na području privlačnosti raznih ovozemnih vrednota hrane, pića, seksa (II-II 141,1 ad 3). Najvećma čovjek treba da bude prožet svetim strahom da izbjegava ono što ga najjače privlači, a time se upravo bavi krepost umjerenosti (ibidem).

Odgoj u toj kreposti mora početi od djetinjstva. Popuštanje dječjim hirovima u svakom slučaju dovodi dijete do tiranina, mekušca, čovjeka nesposobna za ozbiljan život, za naporan rad. Udobnosti za kojima ide današnji čovjek stavljaju zapreku pravilnom odgoju ove kreposti, zato će askeza, samoodricanje, mrtvljenje i sl. uvijek imati presudnu ulogu u odgoju ove kreposti. Ne trpi li danas čovjek, pa i kršćanin, od toga da provodi neku "dolce vita cristiana"? Da na svim sektorima isključi ozbiljnost, te da "isprazni" križ Kristov?

T R E Ć I D I O (treća knjiga)

KRŠĆANIN U POSEBNIM ŽIVOTNIM SLUŽBAMA

(moralne dužnosti pojedinaca)

Prvi dio moralke započeo je promatranjem zadnjeg cilja čovječjeg života, da se čovjek uvjeri kako njegov život ima smisla, ako ga sam on i osmisli sa svoje strane (sv. I, br. 28-41). Najprije treba imati pred očima cilj pa prema njemu urediti sve što tom cilju vodi.

Drugi dio moralke (sv. I, br. 41 pa dalje) uzeo je u promatranje čovjeka u službi arbitra svoje sudbine, kovača svoje sreće-nesreće. Tu se čovjek pokazao kao faktor reda u sebi i oko sebe, dakle čovjek u gibanju, dinamici, asimilatornoj ulozi prema Božjoj slici, čovjek u službi trajnog osmišljavanja svoje djelatnosti, time u službi stalne metanoje. A čovjek ne može ispuniti poziv da postane Bogom ako se ne prihvaća posla, ako ne djeluje, ako se ne angažira (CG, III, 21). I tako je Drugi dio iznio nauku o čovječjoj djelatnosti bilo općenito (I-II), bilo u pojedinim vrstama djelatnosti, a ova uvijek mora biti kreposna (II-II).

Treći dio promatra neke pojedine staleže, službe, dakle odnosi se na pojedince (II-II, 171-190). Krepost se primjenjuje na pojedine životne situacije, dakle prodire u okvire egzistencije. I tome završava Tomina moralka, čovječji hod prema Bogu ("motus rationalis creaturae in Deum"). Čovjek opisuje krug života, vraća se svom Počelu.

79) Podudara li se ovaj dio s profesionalnom moralkom? Možemo reći da se sastaju ali se ne pokrivaju. To će biti jasnije u toku razvoja nauke u ovom dijelu. Možemo, naime, govoriti i o naravnoj profesionalnoj etici, a ova naša je, kao i moralka, u svjetlu objavljene moralke, nadnaravna.

Što je profesija ili pojedinačno zvanje ili zanimanje? To je praktična i osobna djelatnost realizirana u vidu zajedničkog dobra društva ili zajednice s projekcijom prema višem cilju (vidi u djelima Pija XII br. 4604). Dakle, profesija predstavlja eminentno socijalnu djelatnost. Čovjek, pak uvijek mora biti čovjek i kršćanin, zbog toga uvijek moralan, etičan, pa ne može biti protuslovlja između zahtjeva moralke i poštene profesije bilo kojeg reda. Možemo je nazvati dijelom opće deontologije, koja govori što netko mora raditi kao subjekt svoga staleža. Tako možemo govoriti o liječničkoj, farmaceutskoj, sudačkoj, advokatskoj deontologiji ili moralnim zahtjevima u tim profesijama.

Očito je da ova rasprava spada u moralku, jer čovjek se Bogu približava i u sebi preobrazuje vršenjem svoje službe. Približava mu se u zajednici s drugim ljudima npr. u Božjem narodu, preko duhovne Zajednice u kojoj trajno živi i djeluje Duh Sveti. U svakoj službi čovjek mora ostati čovjekom, kršćaninom, radeći kao pravi čovjek i kršćanin i tako koristeći zajednici i gradeći svoju vremenitu i vječnu sreću.

PRVO POGLAVLJE: O KARIZMAMA

Ovu nauku nadovezujemo na opća načela o upravljanju svijeta. Bog čovjeku fiksira cilj života, i on mu pruža i sredstva, sredstva razne vrsti. Među tim sredstvima nalazi se i čovječja djelatnost, da Bog preko njega upravlja drugim ljudima i svijetom, u naravnom i nadnaravnom redu. Možemo reći da se ta istina prožima obećanjem Kristovim da će biti sa svojima do svršetka svijeta (Mt 28,20), te na činjenici da Duh Sveti živi i djeluje u Crkvi postavljajući neke kao nadglednike ili upravitelje (Dap 20,28). Povijest Crkve to dokazuje. Radi se, dakle, o tajni života Crkve, o njenom rastu i približavanju Eshatonu.

80) <u>Pogled u sv. Pismo.</u> Što naučava o karizmama? Upotrebljava taj izraz u raznim značenjima, ali uvijek im je zajednička karakteristika da su to DAROVI ili, reći će teologija "gratiae gratis datae", a ne, "facientes". Dijele se od Duha Svetoga pojedincima da mogu vršiti više manje službenu funkciju u Crkvi. Davaju se na društvenu, doktrinalnu i karitativnu službu Crkve (Spicq, I, str. 460 sl). I tako nam se Crkva prikazuje kao u trajnom znaku izgradnje. Gradili su Apostoli, sv. Pavao je kao arhitekt (isti, II, str. 525, bilj. 2).

Ti darovi se mogu razlikovati na razne načine, ali to ne spada direktno na moralku. Ona gleda čovječju ulogu u njima, čovječju odgovornost. Prvobitnoj Crkvi Duh je dijelio mnoge karizme, a neke su se odnosile na njenu unutarnju izgradnju (uliveno znanje, poznavanje jezika, dar uprave), a neke su se odnosile direktno na njenu bržu vanjsku izgradnju (ozdravljenja, čudesa, proroštva).

Tu čovječju ulogu u tim darovima označuje P. Spicq ovako: "Ne znam kako ovi darovi bili čisti darovi, daroprimci su za njih odgovorni i ne smiju ih zanemariti (1 Tim 4,14); dapače, daroprimci imaju neku inicijativu pri njihovu primanju, jer su pozvani da "čeznu za većim darovima" (1 Kor 12,31), i pojedini su pozvani da prosuđuju kako se drugi njima služe (1 Kor 14, 30-32), a to se ne može bez usvajanja kreposti moralnoga reda (Rim 12,6 sl). Prema naučavanju sv. Petra (4,10) svatko mora sebe smatrati dobrim upraviteljem svoga dara, a čini se da se ta sposobnost poistovjećuje s naravnim sposobnostima, sa spo-

znajnim i psihološkim talentima što ih Duh Sveti koristi, dijeli, podiže i orijentira prema nadnaravnim ciljevima. Ako je djevičanstvo, na primjer, označeno kao karizma (1 Kor 7,7) vidi se iz konteksta da mora opstojati i neka fiziološka dispozicija za taj stalež, neka prirodna lakoća da se u njemu ustraje - a da se ne izgori - iako i tijelo, sposobno za krepost, i razum čovječji dolaze od Boga" (sv. I, str. 461).

Prema tome: i najprimitivniji čovječji talenat dolazi od Boga, i Bog ga mjeri prema službi koju dotični obavlja u redu milosti i spasenja, ali, s druge strane (nastavlja isti), službeno funkcioniranje tih darova traži suradnju kršćanina koji ih prima. I tako se svode na talente: Moraju donijeti ploda, daroprimci se moraju njima služiti u duhu svete ljubavi na službu svoje braće.

Iz deskripcije tih darova u Sv. pismu vidi se da je doista funkcioniranje tih darova povezano, barem na neki način, s moralom obdarenika. U atmosferi globalne svetosti on je prvi obdarenik; on sluša Duha Svetoga; drži se pravila ili reda i ne zalazi na područje drugih obdarenika; osjeća sa zajednicom i njoj podređuje svoj rad. Tako, npr. dar proroštva ne može funkcionirati ako bi strasti sapinjale obdarenika, ili ako bi se ovaj posvećivao zemaljskim poslovima (II-II, 172,4).

Osobito treba istaknuti harmoniju između pojedinih karizma i hierarhijskih karizma. I hierarhija je neki dar, neka darovana milost. Jedan te isti Duh nadahnjuje kršćane i postavlja nosioce hierarhije. On isti pobuđuje u kršćanima spontanost, žar, kontrolira kako se odvija zajednički red i rad. Karizme označuju impuls, hierarhija daje direktive, ispituje ih, prosuđuje, luči prave od pseudokarizama. Najbolji dokaz da je obdarenik pravi, autentični obdarenik jest u tome da ne dolazi u sukob s hierarhijskim karizmatičarima.

Nauku Sv. Pisma crpimo osobito iz ovih mjesta: Mk 16,17; Dap 2,4; 8,18; 10,46; 19,6; Rim 12,6-8; 1 Kor 12,4-11; 14,28-30; Ef 4,11; Gal 3,5; 1 Pet 4,10-11 itd.

81) <u>Naučavanje II vat. koncila.</u> To su posebni darovi, milosti, kojima Duh Sveti vjernike čini sposobnim i spremnim za prihvaćanje različitih služba, poslova u svrhu obnove i rasta Crkve (LG br.12). Dakle, to su darovi udijeljeni Crkvi (AM br.5; LG br.4). Zato su njima obdareni na svoj način laici, svećenici, redovnici (LG br. 31).

U LG br. 4. govori se o hierarhijskim i karizmatičnim darovima, dakle među njima je neka razlika. Koncil govori o nekim karizmama kao izvanrednima, jednostavnima, općima, ali svi su u korist Crkve (LG br. 13). Preko svih njih Duh vodi Crkvu. Sveci su osobito obdareni (LG 50).

Pastiri Crkve su pozvani da te karizme prosuđuju (LG br.30), prema tome karizmatici su podlož-ni hierarhiji, jer ih je Duh učinio podložnim kako kaže sv. Pavao (1 Kor 14), jer bez te

podložnosti ne bi koristili Crkvi (LG br. 7). Potrebno je da Duh preko njih dokaže kako prodire u organizam Crkve (AM br.4).

Osobita je karizma propovijedanja (LG br.17), ali i laicima su potrebne u njihovu apostolatu (AL br.3), da tako postanu sredstvom ili faktorom jedinstva kao što su i znakovi jedinstva.

82) Teološka perspektiva. Teolozi XII i XIII vijeka koncentrirali su pažnju na neke biblijske podatke i stvorili teologiju karizama. Opazili su: 1. da karizme udijeljene pojedincima nisu povezane tj. jedan je obdaren jednom ali ne ostalima, dakle da predstavljaju posebničke vrednote; 2. da bitno služe na dobro zajednice ili Crkve, dakle da imaju komunitarni karakter; 3. da ne dolaze kao posvećujuća milost, jer Dap 10,44-48 pogani primaju karizme a istom kasnije posvećujuću milost, ali ipak su kao dar, nisu zaslužene.

Što su? Nisu ni entitativni ni operativni habitusi (sv.I, br.95), one su kao neki "ens fluens", fluid ili zračenje što izlazi iz riječi, djelovanja, postupaka obdarenika, prema tome predstavljaju jedan prolazni entitet, kao neku dispoziciju preko koje Duh Sveti polučuje što želi.

Sv. Toma ih dijeli tako da ih razlikuje prema tome da li se prvotno odnose na spoznaju (II-II q.171-176), ili na govor (176-7), ili na djelovanje (178). To je više filozofska dioba prema misli, riječi, djelu. Svakako bistveno fundirana. To je manje važno, kako rekosmo u br. 80. On je dobro naglasio da i posvećujuća milost znači nešto "gratis datum", ali, ako karizme nazivamo da su "gratis datae", taj naglasak ih razlikuje od posvećujuće milosti koja je "gratum faciens".

U apologetici govorimo o čudesima i proroštvima kao dokazima vjerodostojnosti Crkve (Denz 3013); u asketici-mistici govorimo o njima kao izvanrednim mističkim fenomenima (Ž.Bezić, KRŠĆANSKO SAVRŠENSTVO Split, 1968, str. 259); u moralci nam služe kao faktori djelovanja, ostvarivanja spasenja u svijetu.

Vrijeme je ovaj traktat bilo zapostavilo. God. 1920. pisao je jedan teolog da ih može nestati a da Crkva ne bude lišena niti jednog nezamjenjivog organa (Prat, LA THOL. DE S. PAUL, str. 521), ali nauka je dobila novi impuls od Pija XII preko enciklike "Mystici Corporis Christi" od 29.VI 1943. Karizme igraju ulogu u unutarnjem rastu i vanjskoj ekspanziji Crkve, analogno nauci o kvascu i gorušićnom zrnu. Zbog toga možemo reći da ih neće nikada nestati. One npr. čine plodnim propovijedanje.

Osim socijalne uloge tj. da se Crkva izgrađuje (1 Kor 14, 27) ili opće koristi (1 Kor 12,7), odnosno djelotvorne službe (Ef 4,12), one imaju i neki kozmički karakter, jer spadaju u sistem interakcije. Anđeli prosvjetljuju čovjeka, čovjek djeluje na drugog čovjeka (CG, III, 154; II-II, 172,2), i tako se mudrost Svevišnjega prostire po svoj zemlji, po kozmosu gdje uređuje sve, jer Bog nije Bog meteža nego mira (1 Kor 14,33).

DRUGO POGLAVLJE: KONTEMPLATIVNI-APOSTOLSKI-MJEŠOVITI ŽIVOT

Mnogo se govori o tipologiji ljudi. Tako Spranger tipizira ljude prema dominantnoj vrednoti koja prevladava u njihovu životu: koristi, spoznajnoj djelatnosti, ljepoti ili estetici, socijalnosti, moći, religioznosti. Međutim, ove i slične diobe dadu se svesti na viši diobeni nazivnik, jer, doista, religiozni ili estetski tip ne mora biti dosljedan ni vještak i na teoretskom i na praktičnom polju.

83) Temelj diobe. U kršćanskoj moralci i asketici obično se životni oblici svode na: kontemplativni, aktivni i mješoviti. Tako Koncil u PC br. 5. predviđa one koji se posvećuju kontemplaciji, apostolatu i one koji spajaju kontemplaciju s apostolskom ljubavlju.

Ako govorimo o "životnim" oblicima ili jednostavno o "životima" podrazumijevamo činjenicu da je za svakog čovjeka "život" ono čemu se posvećuje, što smatra idealom, što predstavlja dominantnu preokupaciju u njegovoj aktivnosti (sv. Toma: In ad PHILIPH. 1, 21, str. 87; II-II 179). Neki se posvećuju spoznajno-afektivnoj preokupaciji, drugi vanjskom apostolatu ili radu za bližnjega, a neki nastoje spojiti oba zanimanja.

a) Biblijski temelj. Neki vide razliku između znanja i rada u Kristovim riječima kojima obećaje nagradu onima koji budu i naučavali i vršili (Mt 5,19). To je razlika svima poznata, razlika između: znati i vršiti. A Origen, osobito sv. Grgur, u Mariji koja sluša do nogu Kristovih (Lk 10,38-41) vide predstavnicu kontemplativnog života, a u Marti koja se trudi da kuha i lijepo primi Krista, vide predstavnicu aktivnog životnog tipa. Predaja usvaja ovu razliku. Neki spominju i Rahelu i Liju (Post 29-30).

b) Metafizički govoreći znamo da se između vrednote istinosti i dobrotnosti nalazi neka razlika, jer spoznajom nekako intencionalno posjedujem spoznati svijet u sebi, dobortnost pak predstavlja vrednotu koja me privlači, za kojom čeznem, težim, s kojom se svestranije sjedinjujem. Ipak, sjedinjuju se u bitku. Spoznaja je kao cilj kontemplacije, dobrotnost ili vrednote cilj su apostolata ili akcije.

c) Psihološki: teoretska uloga razuma ne zaustavlja se na suhoj spoznaji, ona se nastoji preliti na djelo, praksu, rad. Iako se teoretski i aplikativni razum razlikuju po svojim ulogama, ipak jedan te isti teoretski razum ili teoretska spoznaja nije potpuna ako se ne nastoji nekako inkarnirati, manifestirati. Tako spoznaja traži praksu, ideja traži djelovanje.

Kada rečemo da su dva životna oblika ne mislimo reći da se ti oblici razlikuju po nekoj aritmetičkoj mjeri, govorimo samo kako u jednom obliku prevladava jedna preokupacija, u drugom dru-

ga. Nema čistih životnih oblika, zbog toga u većini slučajeva ide se za tim da se oba oblika upotpune i tako se stvara mješoviti oblik.

U čemu se ujedinjuju? U svetoj ljubavi. Zato možemo reći da oba životna oblika idu za usavršenjem svete ljubavi tako da se ona od Boga protegne na bližnjega. Ako na ljubav prema Bogu direktno cilja onaj kontemplativni životni oblik, na ljubav prema bližnjemu cilja onaj aktivni, ali potpuno je savršenstvo u nedjeljivosti obiju ljubavi, obiju životnih oblika. To su dva oblika jedne te iste ljubavi (II-II, 188, 2).

& 1. Dva su životna oblika

84) <u>Kako ćemo ih karakterizirati?</u> Oni koji u svom životu i djelovanju trajno ili češće žive u molitvi, razmatranju božanskih istina, daleko od svijeta, utišanih su strasti, u čistoći srca idu prema intuitivnoj i slasnoj spoznaji Boga - pripadaju kontemplativnom životu; oni koji trajno ili češće rade djela milosrđa i onog duhovnog i onog tjelesnog u kreposnom radu za bližnjega, ne samo što moraju, nego na što ih potiče žarka ljubav - pripadaju aktivnom životu, apostolatu. - Mješani životni oblik ako prevladava sad jedna sad druga preokupacija.

Možemo reći kraće: Kontemplativni život "soli Deo vacare desiderat", dok aktivni "deservit necessitatibus proximorum" (Sv. Toma nav. mj).

& 2. Kontemplativni život

85) <u>Sastavni elementi.</u> Izraz "kontemplacija" kod starih poganskih filozofa označavao je razumsko teoretiziranje oslanjajući se samo na snagu razuma. - Kod teologa znači teološku spekulaciju o objavljenim istinama. - Redovito pak izraz "kontemplacija" označuje i liturgijski život, i meditaciju, i molitvu, i praksu prisutnosti Božje itd (kontemplacija u širem smislu) kao i epilog pravilne funkcije tog života u nadnaravnoj kontemplaciji ili slasnoj intuiciji ili nekom zadivljenom promatranju Istine (kontemplacija u užem smislu). Takav se život odvija u samoći, šutnji, molitvi, radosnoj pokori itd. Prakticiraju ga osobito kontemplativne redovničke Ustanove (PC br. 7; 9). - I tako smo došli do tzv. kanonske kontemplacije tj. životnog oblika odabranog tako da čitav život i djelovanje mogu i moraju biti prožeti kontemplativnim praksama. Nije u ovom obliku bitna klauzura i druge redovničke prakse, nego prijanjanje duše i srca Bogu, a kontemplacija zauzima prvo mjesto.

Sveta ljubav je počelo ovoga života, jer želja za kontemplacijom izvire iz ljubavi prema Bogu, a gdje je ljubav tu je oko ili znanje. I tako u kontemplaciju ulazi afektivni element. - Objekt kontemplacije je Bog, ali i njegova djela koliko u njima duša gleda mudrost, dobrotu i ostale Božje atribute, jer na svim tim istinama duša može doživjeti pojavu "slastne spoznaje". - Subjektivni elementi kontemplacije su mnogi: gajenje kreposti moralnog reda kao predhodna dispozicija - razmatranje razuma - funkcioniranje kreposti vjere - nadasve nastup svete ljubavi sa svim svojim komponen-tama - epilog u darovima mudrosti i znanja (vidi Marietti, izdanje Sume, sv. II, str. 885-886). I tako se stvara u duši ona "connaturalitas", ono gustiranje ili osjećanje Boga, o čemu mistici.

Opaske: prvo, treba da se drži čvrsto istina o sveopćem pozivu na kontemplaciju. Nije, dakle, to samo poziv nekih duša koje se posvećuju kanonskoj kontemplaciji, ne, može opstojati kontemplativni život i u privatnom životu npr. kod onih koji žive u svijetu ali uzimaju na sebe evanđeoske savjete i polažu privatne, tajne zavjete. I bračni drugovi mogu biti pozvani na kontemplativni život;

Drugo, danas ne možemo reći da ne opstoji neki kontemplativni život u punoj svojoj čistoći (vita contemplativa purissima) jer i najstroži kontemplativci moraju obavljati neku vrst apostolata npr. katekizam, održavanje duh. vježaba, spremanje djece na Pričest;

Treće, zgodno je da doslovce donesem riječi Pija XII, jer su vrlo važne u ovo doba nervoznog aktivizma:"Meditatio et contemplatio Dei divinarumque veritatum omnibus aliis mediis perfectionis, omnibus exercitiis omnibusque formis organisationis et foederationis praestat: et volumus sublineare atque sustinere omni cum nostra auctoritate" (kod J.B.Tse, PERFECTIO CHRIST. ET SOC. CHRIST. IUXTA MAG, PII XII, Rim, 1963, str. 87).

Četvrto, tko bi se posvetio kontemplaciji samo ili poglavito u njenoj spoznajnoj funkciji okrnjio bi taj uzvišeni oblik života. U njoj je, rekosmo, ljubav kao element koji potiče na kontemplaciju, ljubav pomaže da se prava kontemplacija razvije, razvoj pak ljubavi je kao neki plod pravilnosti kontemplacije. Prema tome u kontemplaciji se križaju, pomažu i popunjuju spoznaja i osjećaj, vjera i ljubav.

& 3. Aktivni život-apostolat

86) Sastavni elementi. Netko je rekao da je aktivni život apostolata kao sveta "ljubav u pokretu". Taj život uključuje kreposnu djelatnost na duhovnu i vremenitu korist bližnjega, a sve na konačnu slavu Božju. Ova "sveta ljubav u pokretu" mora dokazati da je latreutska ili "caritas adorans",

jer svi kršćani su dužni štovati Boga; mora dokazati da je sveta ljubav apostolska ili u službi Crkve, prema tome ljubav apostolata ne samo onog u strogom smislu, nego i onog u širem smislu npr. apostolat šutnje, dobrog primjera itd; konačno, mora biti i sveopća sveta ljubav na korist bližnjega, svakog bližnjega.

U prvom redu sve se ovo odnosi na laike, pa treba imati u vidu sadržaj Koncilskog dekreta o apostolatu laika (AA - apostolicam actuositatem) u kojemu se iznosi kako su laici pozvani na apostolat kao na sudjelovanje u misijskoj misiji Crkve. Poziv svih kršćana na apostolat i vršenje u vjeri-ufanju-ljubavi. Nema uspjeha u tome radu bez intenzivnog života u tim krepostima. Taj apostolat jest posao evangelizacije i posvećenja, ali i kršćanskog prožimanja vremenitog reda, napose pak karitativna akcija. Područje toga reda je čitav svijet, napose obitelj, mladost, nacionalni i internacionalni svijet. A može se vršiti i pojedinačno i skupno. Uvijek se mora vršiti suglasno s hierarhijom. A treba posvetiti veliku brigu pripremi na apostolat, osobito na apostolat raznih tipova ili zadataka.

O redovničkim Ustanovama posvećenim apostolskom životu može se vidjeti npr. u koncilskom dekretu PC ili "Perfectae caritatis" tj. o obnovi redovničkog života, osobito br. 8; 10. Treba nadodati i o svjetovnim Ustanovama, koje nisu redovničke, i o njima dekret u br. 11.

& 4. Usporedba - mješoviti život

87) <u>Koji ima prednost?</u> Rasprava nema mnogo praktične vrijednosti. Kratko rečeno: po objektu ili dostojanstvu časniji je kontemplativni život, ali, imajući u vidu potrebe bližnjega ili sklonosti pojedinaca, aktivni može imati prednost nad kontemplativnim.

Koncil je aksiološki riješio pitanje. Kontemplativni život će uvijek zadržati izabrano mjesto u Crkvi. On je ukras Crkve i izvor nebeskih milosti (PC br. 7). Treba svom pomnjom sačuvati njegovu odvojenost od svijeta (ist. mj). Treba ići na izvorni duh toga života (br. 9). Biskupi neka ne zovu na apostolat pripadnike čistih kontemplativnih ustanova (CHR D br. 35). Razlog prednosti vidi i kod sv. Tome II-II, 188, 6.

Ta se prednost kontemplativnog života vidi također iz jednog najnovijeg dokumenta o formaciji za redovnički život (25. III 1969). Tu se govori o apostolskim ili aktivnim Ustanovama da "premda apostolska i dobrotvorna djelatnost spada na samu narav takvog redovničkog života ona nije "prvotni cilj redovničkog zavjetovanja" (br. 2). I predstavnicima tih Ustanova ostaje kao prvotni cilj: posvećenje, predanost Bogu, žrtva, svjedočanstvo za Krista.

Konkretno, kako rekosmo, ne opstoji neki oblik "vitae contemplativae purissimae", zbog toga Koncil govori da članovi "bilo koje redovničke Ustanove, dok traže Boga jedinoga, treba da spajaju kontemplaciju...s apostolskom ljubavlju, koja ih goni da pruže svoju suradnju u djelu otkupljenja i da šire kraljevstvo Božje" (PCH br. 5).

88) Može li opstojati danas takav mješoviti život? Iz gornjih riječi je jasno ne samo da može, nego, s nekog gledišta, da mora. Ali, da je sve to tako vidi BS, 1966, str. 643-650. Dapače, ovaj je oblik savršeniji od gore pojedinačno navedenih, jer uključuje savršenstvo obiju, i jer je to bio stvarni život Krista i apostola.

Što uključuje takav oblik? Njegov nosilac pun je sebi, pun prema drugima. Takav bi morao biti. Briga oko vlastitog posvećenja na prvom mjestu, a onda težnja da dokaže djelotvornu ljubav prema bližnjemu. Apostolat će biti pun ljubavi i redovničkog duha. Nikada neće zanemariti korsku službu i monastička opsluživanja (PCH br. 9).

Nema nikakve suprotnosti između kontemplativnog života i apostolata. To su dva oblika jedne te iste ljubavi. To je znanje koje se iz svoje punine prelijeva na drugoga. U kontemplaciji duša se napunja Boga, predaje njegovoj volji, u akciji prenosi tu volju na bližnjega.

Ne može se zanijekati da opstoji neka napetost između tih dvaju oblika. Kontemplativac kao da teži prema pasivizmu, aktivac prema pretjeranom aktivizmu. Gdjegod se sastaje više elemenata, jedan može lako preuzeti odviše maha na štetu drugoga. - I prilike današnjega vremena kao da napetost zaoštruju. Jer ljudi ne vole ulaziti u sebe, ne vole moliti. Vanjština ih privlači. Sve je u gibanju. - A ima i pseudoučitelja koji bi htjeli reformirati Crkvu a da ne reformiraju sebe, a Crkva traži da svaka redovnička Ustanova čuva svoju narav (PC br. 9).

Izvjesno je da će mješoviti Redovi uvijek biti predmetom izbora pojedinaca. Odgovaraju ljudskoj psihi. Trajna kontemplacija više je vlastita anđelima, aktivizam čovjeka rastresa i umara. I tako će ovo spajanje kontemplacije s apostolatom udovoljiti toj prirođenoj čovječjoj potrebi da moli i radi, da se posvećuje Božjoj ljubavi i ljubavi prema bližnjemu, jer sve su te komponente nerastavljive.

TREĆE POGLAVLJE: STALEŽI (laički-svećenički-redovnički)

Rekli smo gore u br. 79. da je profesija ili služba neka osobna aktivnost koja se obavlja za dobro zajednice imajući u vidu više osmišljenje, više ciljeve. Razumljivo da, ako priznajemo objektivni red morala, moramo priznati da se u raznim profesijama ili službama može sagriješiti na svoj način kršeći pravilne odnose prema bližnjemu npr. posloprimalac može sagriješiti proti komutativne pravednosti ako ne izvrši ugovoreni posao ili traži pretjerani honorar; vlastodržac može sagriješiti proti distributivne pravednosti ako se rukovodi favoritizmom; svaki član zajednice može sagriješiti ako ne vrši dužnosti prema zajednici. U jednu riječ: kršeći bilo koju krepost prema bližnjemu.

Pod izrazom "stalež" razumijevamo neki određeni način života, koji je po svojoj naravi nekako stabilan, ima svoje posebne karakteristike, posjeduje neki svoj specifični cilj i odgovarajuća pravila npr. svećenički stalež.

A/ Laički ili svjetovni stalež

89) Najprije katolik. U svim profesijama pripadnik kat. Crkve mora dokazati svoju pripadnost Crkvi: samosvijest združenu s vršenjem crkvenih zapovijedi kao što su: svetkovanje blagdana, o čemu sv. V, br. 20 sl; aktivno sudjelovanje u Misi, sv. V, br. 22; obdržavanje posta i nemrsa, kako je rečeno u ovom VI sv. br. 9; slijediti direktive o godišnjoj ispovijedi i Pričesti, kako određuju kanoni i posebni propisi; opsluživati dane pokore, kako je rečeno gore u br.9 sl; sudjelovati u misijskoj službi Crkve itd.

90) Dužnosti muža i žene: ženidbenog staleža. Obaveze pravednosti vidi u sv. IV br. 70, i o povredama br. 122 sl. Dužnosti su morala jasne: bračni su drugovi pozvani da žive jedinstvenim zajedničkim životom; da goje pravu međusobnu ljubav, onu ljudsku, posvemašnju, vjernu, isključivu, plodnu (HV br. 9). Katolički moral smatra da je obitelj uređena hierarhijski, što ne znači da posve potpada pod crkvenu kompetenciju, nego da je uređena u smislu nekog prioriteta muža, jer se predpostavlja da je on pametniji, jači, veći stvaralac (Fanfani, III, br. 258). Jer, neke kvalitete, sklonosti, prirodne dispozicije svojstvene su na različit način mužu i ženi, ili im pripadaju u različitom stupnju, neke u prilog mužu, neke u prilog ženi tako da im je priroda podijelila različita područja rada i različite službe (Pijo XII br. 1540). U tom smislu ne zastupamo posvemašnju ženinu emancipaciju, kako izlaže Pijo XII (br. 1442; 1443 i drugdje. D. vidi sv. V br. 64 sl).

91) Gospodari-sluge. Danas se zazire od izraza "sluga", međutim, opaža Pijo XII da je samo Bog suvereni gospodar, a mi smo svi sluge, pa i Krist je na zemlji uzeo oblik sluge (br. 1574).

U odnosima gospodara, recimo poslodavaca, i sluge ili radnika treba razlikovati odnose pravednosti (potpuno i vjerno ispunjavanje uvjeta radnog ugovora, plaćati po ugovoru, ispunjati preuzeti rad) od zahtjeva ljubavi (međusobno se poštivati, ljubazno međusobno komunicirati). Zahtjevi pravde, koliko prekršeni, davaju pravo na naknadu, kako je rečeno više puta, a zahtjevi ljubavi traže da odnos gospodara i sluge bude sve više sličan obiteljskim odnosima (Pijo XII br. 1572 sl).

92) Radnici. O njima se govori u katoličkoj društvenoj nauci. Katolički moral se osniva na istini, pravednosti i ljubavi, i bez tih vrednota nema pristupa rješavanju radničkog pitanja (Pijo XII kod Tse, str. 203 sl), ali danas se opaža i neka tendencija prema uvrierizmu tj. pretjeranim traženjima radnika ili zapostavljanju viših staleža (operarizam).

93) Suci. Suca mora resiti, što je rekao Ulpijan "divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia". Mnoge i razne ga kreposti moraju resiti.

a) Istina je da sudac prije svega mora suditi po postojećim zakonima, odnosno i "secundum allata et probata" u pojedinim parnicama, ostavljajući uvijek i mjesto epikeji (II-II, 60, 5 ad 2), ali danas sudac ne daje prvo mjesto juridičkim formulama nego se povodi i za onim što se naziva "axioma liberae diudicationis probationum", jer počesto samo ispravna savjest i znanje može prosuditi da li su prikupljeni dokazi dovoljni ili ne (Pijo XII dne 1. X 1942).

b) Ako su zakoni nepravedni? Razumije se, ako se ne radi o nepravednim zakonima koliko se protive naravnom ili Božjem zakonu, Pijo XII (ist. mj) govori da sudac može pustiti da nepravedan zakon slijedi svoj kurs, ako je to jedino sredstvo da se spriječi veće zlo. Tako su za vrijeme progonstva vjernici često stradali u svrhu izbjegavanja većega zla (ad evitanda mala maiora).

c) I moral stoji na stanovištu da sudac mora biti na strani okrivljenoga. U tu svrhu vrijede ove formule: "Delicto non probato absolvitur reus", a "in dubio non praesumitur reus nisi probetur", isto tako "factum non praesumitur sed demonstrari debet", ako sudac sumnja u krivnju optuženoga, tj. nije siguran koliko mora biti "melior est conditio possidentis" a u slučaju "possidet" nedokazana krivnja.

Nažalost, suci kao takvi rijetko dolaze na ispovijed, ali je potrebno i njihovu savjest ispravljati (Pijo XII br. 417; 469; 484 itd).

94) Porotnici. To su odabrane osobe iz naroda koji ne izriču presudu niti određuju kazne nego samo iznose svoje mišljenje o činjenici i o odgovornosti okrivljenoga. Nazivaju se "jurati", jer polažu zakletvu da će vjerno vršiti svoju službu. Oni sude po svom uvjerenju a ne prema optužničkom gradivu.

Koliko je ova služba hvalevrijedna toliko se izlaže mnogim zloupotrebama, jer pitanje je koga se izabere tj. kakvih su kvaliteta ti porotnici, kakva su znanja i moralne vrijednosti.

95) Tužitelj. U pravničkoj terminologiji "denuntiator" je samo onaj koji prijavljuje ili denuncira; "actor" podiže parnicu ili zove na sud da mu se npr. vrati dug, da mu se brak proglasi nevaljanim; "accusator" u kriminalnim postupcima podiže parnicu da se krivac kazni.

Tko je dužan denuncirati i optuživati? S naslova pravednosti onaj koji je kontraktom ili službom na to dužan (detektivi, čuvari), a s naslova ljubavi svatko ako bi krivac nanio štetu zajednici slobodno rušeći zajednicu.

Krivični zakon od 1. VII 1951. određuje kaznu do 5 godina strogog zatvora tko ne prijavi činioca vrlo teškog krivičnog djela za koje bi zaslužio smrtnu kaznu, ali od prijavljivanja oslobađa bračnog druga, bližnju svojtu i ispovjednika (čl. 280, 1 i 2).

96) Okrivljenik. Nekada je vrijedilo načelo:"Reus legitime et servato iuris ordine interrogatus a iudice tenetur fateri veritatem". Ako je zločin bio i samo polovično dokazan, sud je mogao tražiti prisegu od okrivljenoga. Zato sv. Toma (II-II 69, 1) traži da okrivljenik mora priznati istinu, ali ne mora priznati ako nije kriv. Danas u CJC (1743, & 1) određuje da zapitani, pa bio on i krivac, nije dužan sebe optužiti, a još manje mu se in criminalibus može nametnuti prisega (c. 1744).

Zašto se danas postupa drukčije? Jer okrivljenik ne mora pomoći sucu da otkrije njegov zločin. Neka sudac ispituje. Okrivljenik nije dužan sebi nanijeti zlo, a zločin može i sam popraviti. Dapače, ako zapitan da li je kriv odgovori da nije kriv, razumijeva se da time on jedino želi svoj zločin sakriti (Fanfani III, br. 290).

Razumije se da katolički moral u penalnom pravu ne gleda samo dispozicije pozitivnog prava nego i onog naravnog i objavljenog morala. Penalno pravo mora računati na narav čovječju, narav slobodnog bića te ne smije određivati kaznu osim za doista krivce (Pijo XII br. 459 sl). Kazna se ne smije smatrati samo kao mjera predostrožnosti, nego i kao neka sadisfakcija za povrijeđeni moralni red.

Okrivljenik nikoga ne smije krivo tužiti da sebe obrani, ali smije u svoju obranu očitovati pravoga krivca (II-II, 69, 2; 73, 2). Ako je nepravedno osuđen ima pravo i na tajnu kompenzaciju, i na zakonitu obranu, uvijek pak mora izbjegavati sablazan i veća zla.

97) Svjedoci. S naslova pravednosti svjedočiti je dužan samo onaj koji je na sebe preuzeo službu svjedočenja "ex officio", ali počesto je čovjek dužan svjedočiti s naslova ljubavi npr. da pomogne nevinomu ili da udovolji želji drugih.

Tko je ispričan od svjedočenja? Tko zna za zlodjelo iz ispovijedi, kako je rečeno gore u br. 95. - Nisu dužni svjedočiti oni koji znaju za zlodjelo tajno a djelo nije dokazano sudski, ako od zlodjela nikomu ne prijeti šteta. - Niti su dužni svjedočiti oni kojima bi svjedočenje pribavilo znatnu neugodnost bilo u pogledu njih samih ili njihove svojte. - Niti su dužni svjedočiti oni koji znaju da je zlodjelo učinjeno bez formalne krivnje.

Svaki svjedok mora svjedočeći reći istinu; i samo ono što zna pod izvjesno a ne ono što mu se čini, što sumnja, što vjeruje, što je čuo od drugih. Krivi svjedok koji bi drugome time nanio štetu povrijedio bi strogo tuđe pravo i bio bi dužan na naknadu štete ili povratu. Počinio bi i krivoklestvo, o čemu u sv. V br. 52.

98) Liječnici. Pozivajući se na opću nauku o vršenju staleških dužnosti moramo reći da je svaki liječnik dužan znati liječiti redovite ili obične bolesti, odnosno, kao kirurg izvršiti obične operacije. Ako to ne zna pomanjkaje u osnovnom staleškom znanju.

Liječnik može na bezbroj načina povrijediti moral. Teško može sagriješiti ako bez dovoljno spremnosti poduzima liječenje ili uslijed teške nemarnosti naškodi pacijentu. Griješi također ako bez potrebe i bez koristi inspicira ili dira pacijenta da zadovolji svoju pohotu ili neopravdanu kurioznost. Još teže može sagriješiti ako vrši nemoralne zahvate, abortuse, ili savjetuje što se protivi spolnoj čistoći, naravnom ili Božjem zakonu.

Kirurg ne smije poduzimati operaciju ako nije prudencijalno siguran u uspjeh. Ako pacijent nije u desperantnom stanju, neka ne upotrebljava nesigurne lijekove nego neka pacijenta prepusti naravi i Bogu. U pomanjkanju sigurnih lijekova može dati i vjerojatne, ako time ne izlaže pacijenta smrtnoj pogibli.

Ni u desperantnom stanju ne smije ubrzati smrt, ali može dati lijek koji bi mogao i koristiti i štetovati, jer u slučaju takav lijek smrt čini nesigurnom, može se i spriječiti.

B/ Svećenički stalež

99) Što je svećeničko zvanje? Sam izraz označuje da se radi o nekom "zovu" ili "pozivu", dakle poticaju što dolazi od drugoga.

Biblijski. Slika stada i pastira temeljna je biblijska slika za oznaku odnosa između Boga i izabranog naroda. Crkva je izabrani narod, kao stado. Krist je prvi pastir, a na drugom su mjestu apostoli i njihovi nasljednici. Oni nisu gospodari stada, ono je Božje ili Kristovo, oni su "nadglednici". U početku su se nazivali "starješine", "biskupi", "pastiri" (Rupčić, NZ, 1967, str. 475, bilj. 28). - Dakle, Apostoli su "postavljeni od D. Svetoga" (Dap 20,28; i v. 21,15-17). Bog postavlja Apostole, proroke, učitelje (1 Kor 13,27), a o drugim službama govori se u Svetom pismu da su udijeljene kao darovi (Spicq II, str. 585, bilj. 2).

Eklezialno. To je poziv "in sortem Domini" (OT br. 2), odnosno božanski izbor nekih osoba. Izbor od Boga ili "vocatio divina" (AG br. 15), neprocjenljiv dar svećeničkog zvanja (AG br. 16).

Teološki. Svećeničko zvanje je čin specijalne Božje providnosti (OT br. 2), i to izborni čin koji se manifestira ne u nekim izvanrednim nego u redovitim znakovima života (PO br. 11). Obdarenik je obdaren prikladnim sposobnostima, a Bog pomaže svojom milošću. Obdarenik ga prima kao poticaj. Razumije se, ovi su pozivi bili od osobite važnosti u početku Crkve (AG br. 16).

Služba. Crkveni pastiri moraju ispitati i kušati kandidate tj. ispitati da li su sposobni, da li ih vodi ispravna nakana, da li su pri toj odluci slobodni. Kada to izvrše, neka ih pozovu i "pečatom D. Svetoga neka ih posvete Božjem kultu i službi Crkve" (OT br. 2).

Već same ove riječi "Božjem kultu i službi Crkve" označuju bitnost svećeničkog poziva. Ne smiju se primati nesposobni, a sama činjenica da nema dosta svećeničkih zvanja ne smije biti povodom da se selekcija slabo vrši (IS br. 1). Treba ispitati te odbaciti fizički, mentalno, afektivno neprikladne.

Te riječi označuju također glavno svećenikovo zanimanje: bogoslužje i služba Crkvi u vezi s hierarhijom. "Praecipue et ex professo" svećenik je određen za "sacrum ministerium" (LG br. 31). Krštenje, posjet bolesnicima, obredi pokopa, priprava za vjenčanje itd. široko je polje na kojem svećenik može najefikasnije doći do srca ljudi.

Time je rečeno da je to zvanje sveto. Što znači da je to zvanje sveto? Da se obistinjuju uvjeti za tu oznaku: odvajanje od svijeta, prianjanje uz Boga, nepovredivost ili čistoća (sv. V, br. 3 b). Sveto je: prvo, jer je od D. Svetoga pozvan; dru-

go, jer je odvojen od običnih kršćana (LG br. 41); treće, jer je nekako zapečaćen pečatom D. Svetoga; četvrto, jer je posvećen od Crkve; peto, jer ga mora resiti posebna svetost; šesto, jer druge mora riječju i djelom dozivati k svetosti.

100) Nije li to poimanje odviše sakralno, kultno? Nije odviše uspoređivati starozavjetnog i novozavjetnog svećenika, jer to čini i sv. Pavao (Heb pogl. 5,7 i sl), bilo bi odviše ta dva tipa poistovjetiti. - Nije odviše smatrati svećenika da ima u Božjem narodu posebnu ulogu kao liturg, kako je rečeno malo prije, te da se mora promatrati u svjetlu oltara, ali bi bilo odviše promatrati ga jednostavno kao nekog nebesnika, isključivo kao liturga ili jedino u svjetlu oltara.

Uvijek su se u pozvaniku tražili neki "sveti" znakovi poziva (sposobnost, namjera, savjet vjernika, uvjerenje biskupa). Tako i danas. Međutim, nije dovoljno da se kandidat pozove na svoje unutarnje dispozicije, niti na privatne revelacije, niti osjetne znakove poziva D. Svetoga. Znakove treba tražiti "iz znakova po kojima razboriti kršćani svaki dan vide volju Božju" (PO br. 11).

101) Je li taj poziv različit od prapoziva? To jest od zajedničkog ili općeg poziva k vjeri ili u zajednicu Isusovu?

Bog djeluje kao auktor nadnaravi ako je objekt poziva od Boga kao auktora nadnaravi i ako ide prema nadnaravnom cilju. Tu operira djelujuća milost. Objekt je poznat iz Objave.

Ontološki temelj toga zvanja su sposobnosti koje kandidata čine sposobnim za službu, jer ako Bog zove za tu službu, pod izvjesno dijeli i sposobnosti za njeno vršenje. To se prosuđuje prema namjeri kandidata i zahtjevima staleža.

Poziv je odvijeka, očitovan u vremenu. Osoban je, misteriozan, jer čovjek mu može i ne-odgovoriti. Poziv je kao poticaj, savjet, ali bi teško bilo shvatiti da nema grijeha nemarnosti i neposluha kada bi ga pozvanik, svjestan da je pozvan, odbio.

Očituje se na razne načine. Posredno i neposredno, časovito i duže, prije i kasnije, prije moralnih padova i nakon njih. Glavno je jedno: da pozvanik upozna svoj poziv i da se potakne da ga slijedi. Ipak obično su dva načina: izvanredni, kao što je bio pozvan Mojsije, Jeremija, Pavao; redovit, tj. preko objektivnih ili subjektivnih faktora, uz suradnju savjetnika, ispovjednika i sl.

Pozitivni i isključivi znakovi poziva su: pozitivna sposobnost i to fizička, intelektualna, psihička, moralna, i slobodna odluka subjekta da stupi u svećenički stalež i to iz nadnaravnih motiva. Moraju biti oba zajedno: prvi daje sposobnost, drugi daje razumijeti da pozvani hoće primiti na sebe te obaveze i dužnosti.

102) Svećenikova zanimanja. Rečeno je u br. 99. da je to "sacrum ministerium". Iznimno mogu obavljati i neka svjetovna zvanja, ali po svom pozivu određeni su za svetu službu, dakle propovijedanje i dijeljenje sakramenata (LG br. 3). Ni u socijalnoj obnovi svećenik neće direktno voditi socijalne poslove nego će formirati skupine spremnih, brojnih, aktivnih vjernika koji će zračiti kršćanskim prisustvom na svakom radnom mjestu (PERFICE, 1965, str. 279).

103) Što im je zabranjeno? Zabranjeno im je: prvo, trgovanje u pravom smislu tj. kupiti predmet - čuvati ga u istom stanju - prodati ga skuplje, dakle, preprodavati ga u svrhu dobiti. Ko bi više puta ili "pluries" tako postupao upao bi u neke crkvene kazne određene od Kongregacije Concilii dne 22. III 1950 (ekskomunikaciju "speciali modo" - kod Fanfani, II, br. 478-481; III, br. 139; Car. Holbock.TRACT. DE IURISPRU. 1957, str. 26); drugo, bavljenje nekim poslovima koji dišu tvrdoćom srca kao mesarstvo, ili su redovito spojeni s neurednim ispadima kao krčmarstvo, a, kako je rečeno gore, iznimno bi mogli obavljati neke profane poslove kao što čine misionari, ili ako bi se pojavio koji izvanredni talent na polju umjetnosti i sl; treće, zabranjeno im je stanovati ili posjećivati ženske osobe sumnjiva glasa.

104) Što im je naređeno? a) Svetost života s osobitim krepostima kao što su: dobrota srca, iskrenost, čvrstoća duše, postojanost, duh pravednosti, osjećaj civilnosti tj. svaka krepost (PMV br. 3). I ta se svetost mora promicati osobito sakramentima (ist. mj. br. 5) u prvom redu euharistijom (ist. mj. br. 6). Duhovne vježbe zauzimaju znatno mjesto.

b) Celibat kao svojevoljno uzeta osobna i teška dužnost, čiji prijestup uključuje ne samo prijestup spolne čistoće nego zavjeta, a sklapanje ženidbe postaje nevaljanim (BS,1966,str.94).

c) Recitiranje Oficija, ono izvanjsko, s nakanom i pažljivo, ali to recitiranje, razumije se, ne obvezuje "cum gravi incommodo extrinsece provenienti". Meditacija je naređena (OT br. 8). Upućuju se i pozivaju na moljenje Krunice, svakidašnji posjet Svetotajstvu, ispit savjesti (fus note na taj broj; SC br. 13; PMV br. 18); traži se i kleričko odijelo, a nošenje kose jednostavno. Ako se ne zna što uključuje zna se što isključuje npr. kaubojsku, frajersku, čudačku, žensku kosu, jer to vrijeđa osjećaje ozbiljnih ljudi.

105) Svećenički otpadi. Bezbroj je uzroka tim otpadima. Svakako Pavao VI u enciklici o celibatu 24. VI 1967. poziva se na kan. 214 u kojemu se govori da se svećenik može potpuno vratiti u svjetovni stalež ako je zaređen "metu gravi coactus", razumije se, da to treba dokazati tj. da je prisila opstojala i da dotičnik nije ipak bio privolio.

Osim toga slučaja prisile, što vrijedi i za brak, Papa proteže i na druge vrlo teške motive, ako ti motivi služe kao os-

lon tvrdnji da pri preuzimanju zvanja nije bilo potpune slobode i svjesti odgovornosti ili da nije bilo dovoljno prikladnosti, sposobnosti u kandidatu.

Ima i treći slučaj. Možda se radi o gubitku zvanja, tj. svećenik duševno postaje zvanju potpuno tuđ. Crkva će dati dispenzu da pođe živjeti kao kršćanin uz neku pokoru "da u nesretnom ali uvijek dragom sinu ostane spasonosni znak majčinske boli Crkve i živi spomen kako svi trebamo Božjeg milosrđa" (br. 88). U prvom i drugom slučaju se radi o oslobođenju, u trećem o dispenzi.

106) Razlikuju se od laika. Doista i laici sudjeluju u svećeničkoj službi snagom krštenja, ali to se bitno razlikuje od hierarhijskog svećeništva (LG br. 10). Samo svećenik prikazuje žrtvu u osobi Kristovoj i u ime naroda, a ne vjernik ili laik. - Samo na svećenika spada da izgrađuje Tijelo Kristovo prinošenjem žrtve (LG br. 17). - Hierarhijsko svećeništvo upravlja onim zajedničkim i oblikuje ga (LG br.10). Ta se dva svećeništva bitno razlikuju (ist.mj). Vidi BS, 1967, str. 425 sl; 1969, str. 302-4.

I zahtjevi su života teži. Pavao VI u spomenutoj enciklici o celibatu govori da svećenici ne mogu slijediti poziv svoga staleža bez posebne askeze i to više i egzigentnije od one koja pripada drugim vjernicima (br. 70) tj. bez one stože askeze koja se očituje u tome da svećenik zaniječe sebe, bude ponizan, poslušan, razborit, vjeran dužnostima, da uskladi kontemplaciju i akciju itd.

Instrukcija od 2. II 1961. govori mladim svećenicima redovnicima da paze da ih neiskustvo ne upropasti. Da ne padnu u "actionis haeresim" tj. u herezu pretjeranog aktivizma; da ne oponašaju život i djelovanje svjetovnjaka; da se postepeno uvode u apostolat. Ove opomene vrijede i za svećenike svjetovnog staleža.

C/ Redovnički stalež

107) Posebnost toga zvanja. Imajući u vidu što je rečeno o svećeničkom zvanju općenito, za redovnike se traži više: oni su pozvani da dokažu svojim životom i djelovanjem da se svijet ne može obratiti niti Bogu prikazati bez duha evanđeoskih blaženstava (LG br. 31). Potpuno se darivaju Bogu te se određuju za Božju službu i njegovu čast (ist. mj. br. 44). Osobito zavjetom poslušnosti "prinose potpuno posvećenje Bogu vlastite volje kao žrtvu samih sebe" (PC br. 14).

108) Primjerena obnova redov. života. O tome u koncilskom dekretu PERFECTAE CARITATIS. Ne radi se o "prilagođivanju" nego o primjerenom posuvremenjenju u smislu da redovnici moraju dokazati da su prisutni i u

OVOM današnjem svijetu pravom svojom specifičnom misijom.

Osnovno pravilo obnove: "Neprestano vraćanje na izvore svakog kršćanskog života kao i na izvorni duh redovničkih ustanova" odnosno Utemeljitelja (PC br. 2). To je glavno, prema tome treba da dođe na prvo mjesto, sve ostalo na drugo i podređeno. Dakle, tomu pridati najviše vremena, posvetiti najveću brigu.

Obnova se ne smije očekivati od mnoštva vijećanja nego od savjesnog opsluživanja pravila i konstitucija (br. 4). - Apostolat nije prvotni cilj redovničkih zavjeta (Uputa od 25. III 1969, br. 2), a i kada se vrši treba da je prožet redovničkim duhom, dakle, bez profanosti, bez luksuza. - Ne smije se ući u redovnički život ako se nije na čistu da treba provesti "ono odjeljenje od ljudi i stvari koje takav život sa sobom nosi" (ist. mj. br. 4). - Bogoštovlju treba dati glavno mjesto u samostanskom životu (PC br. 6; 9). - Za vršenje zavjeta traži se kao i prije npr. za čistoću izbjegavanje prigoda; za siromaštvo se traži rad i dokaz kolektivnog siromaštva; za posluh se traži najprije vršenje zapovijedi i ispunjanje dužnosti (br.14).

Prema tome obnova nije revolucija ni rušenje; nije prijekid s prošlošću; nije u traženju avantura; nije u niveliranju Redova; nije kompromis sa svijetom; nije provođenje desakralizacije, nego, odbijajući svaki imobilizam, to je pregnuće da se redovnici duhom Evanđelja pokažu efektivno prisutni u današnjem svijetu.

109) Specifična djelatnost redovnika. Redovnici ne smiju svoju specifičnu djelatnost vršiti svjetovnim sredstvima ili usred svjetskih stvarnosti, nego u krilu Crkve na sasvim poseban način svjedočiti za Krista.

Manje će, dakle, zalaziti u svijet, manje će im biti opravdano bavljenje svjetovnim poslovima, nego je to opravdano ponekad za svjetovni kler. Oni neka brižno nastoje: "da Crkva po njima svaki dan sve bolje prikazuje Krista vjernicima i nevjernicima. Krista dok ili razmatra na Gori, ili navješćuje Božje Kraljevstvo mnoštvu, ili dok ozdravlja bolesne i ranjene, ili obraća na bolji život grešnike ili dok blagoslivlja djecu i čini dobro svima - uvijek slušajući volju Oca koji ga je poslao" (UPUTA od 25. III 1969, br. 5).

110) Kako se problematika redovnika postavlja kod nas? Vidi BS,1969, str. 222. sl. Spominjem samo to da mnogi pišu o redovništvu posve neovlašteno, neupućeno, a uz to uz veliku dozu nekog pseudoprofetizma i pseudomesijanizma. Neshvatljivo je kako se može pisati o tom problemu bez osvrta na brojne intervente Crkvenog Učiteljstva o pitanju. Tko o tome piše neka konzultira: Pavla VI u govoru redovnicima dne 23. V 1964; Dogmatsku Konstituciju o Crkvi (LG br. 43-47); dekret o pastirskoj službi

biskupa u Crkvi (CHD) br. 33-36; dekret o obnovi redovničkog života (PC); motu proprio Ecclesiae Sanctae od 6. VIII 1966. u drugom dijelu; Uputu sv. Kongregacije od 25. III 1969. kao i mnoge druge govore Pavla VI, tako govor Isusovcima 16. XI 1966.

111) Obaveza težiti prema savršenstvu. Ona ih veže na poseban način. Sv. Toma ih s tog gledišta ovako definira:"Religiosi quasi se Deo et sua in modum cuiusdam sacrificii dedicantes, et quantum ad res per paupertatem, et quantum ad corpus per continentiam, et quantum ad voluntatem per obedientiam" (CG, III, 130). Savršenstvo se postizava vršenjem zavjeta, pravila i konstitucija. Nisu dužni i ne smiju poduzimati bilo koja sredstva, možda vlastita drugom redu, nego ona svoga reda, jer treba čuvati fizionomiju svakoga reda (PC br. 9).

Prekršaj zavjeta za redovnike znači počiniti teški grijeh, jer su se na to obvezali. Kako se to obistinjuje, kao i kakva ih pravila vežu u odnosu prema Crkvenom zakoniku prepušta se studiju pojedinih redovnika u njihovim novicijatima. Cilj novicijata "da novak upozna bitne i glavne zahtjeve redovničkog života" (Uputa od 25. III 1969, br. 13).

Regula i Konstitucije obvezuju pod grijeh (kao i zapovijedi starješina) ako se odnose na bit zavjeta ili spadaju na druge zakone koji obvezuju pod grijeh; ostali propisi, bilo da naređuju ili zabranjuju čin, obvezuju samo pod kaznu, ali kršenje i tih propisa može biti grijeh teške naravi ako se krši iz prezira, a lake naravi ako se krši iz nemarnosti ili nesređenosti čuvstava.

Zaključak

Napominje se da se danas mnogo govori kako Koncil nije htio nikoga obvezati zapovijedima, ukorima, kaznama i sl. Tako je. Neki pak misle da se to može protegnuti na sve i na sva. To je fatalna greška.

Ima, naime, zapovijedi koje su bitno skopčane s kršćanskim i redovničkim životom kao što su zapovijedi Božje i zavjeti,pa je suvišno da ih Crkva ponavlja. Ali bitna je opaska ova:
Koncil pretpostavlja da ima pred sobom zrele ljude, savjesne članove svoje zajednice, vjerne sinove. A što je dovoljno vjernom sinu obzirom na svoga oca? Samo da upozna njegovu volju. Nije,dakle, potrebno da otac naređuje, prijeti, kažnjava, dovoljno je da reče"molim", ili "želim" i sl. i vjeran će sin slušati. Tko ovo ne shvaća nije pravi sin pun ljubavi, nego odmetnik, nedorastao, nevrijedan da u dotičnoj zajednici živi. Varaju se, prema tome, koji misle da je Koncil uveo rasulo i anarhiju, neka radije ispitaju nizak stupanj svoje zrelosti, revnosti, dosljednosti i sl. pa će nestati mnogo kriza.

U ovom svesku nisu naznačene teme zgodne da se razviju u seminarima i tezama, jer je problematika koju on donosi i u našoj literaturi obilno iznesena kako se vidi u citatima u toku razvijanja sadržaja ovog sveska, osobito obzirom na bračni moral.

S A D R Ž A J